

A confirmation bias szerepe a büntetőeljárásban A móri bankrablás tanulságai

The Role of Confirmation Bias in Criminal Proceedings: Insights from the Mór Bank Robbery

Herke Csongor

Prof., Dr., PhD, DSc, tanszékvezető egyetemi tanár, MTA
doktora
Pécsi Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar
herke.csongor@ajk.pte.hu

Bicsérdi Adrienn

kiemelt fővizsgáló, rendőr százados
Baranya Vármegyei Rendőr-főkapitányság

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja a confirmation bias (megerősítési torzítás) büntetőeljárásban betöltött szerepének vizsgálata, különös tekintettel annak megjelenési formáira a nyomozati, ügyészi és bírói döntéshozatal során, valamint annak bemutatása, hogy ez a kognitív torzítás miként járulhat hozzá téves ítéletek kialakulásához.

Módszertan: A kutatás elsősorban jogdogmatikai és interdiszciplináris megközelítést alkalmaz, amely a büntetőeljárás-jog és a kognitív pszichológia eredményeit egyaránt integrálja. A tanulmány hazai és nemzetközi szakirodalom feldolgozására, valamint konkrét jogesetek elemzésére épül.

Megállapítások: A vizsgálat rámutat arra, hogy a confirmation bias a büntetőeljárás valamennyi szakaszában jelen lehet, és gyakran önmegerősítő mechanizmusokon keresztül torzítja a bizonyítékok értékelését. A torzítás hozzájárulhat az alternatív verziók figyelmen kívül hagyásához, a „tunnel vision” kialakulásához, valamint rendszerszinten is felerősödhet. Megállapítható továbbá, hogy a szakértői bizonyítás és a technológiai eszközök alkalmazása sem zárja ki a torzítás megjelenését.

Érték: A tanulmány hozzájárul a büntetőeljárás tisztességével kapcsolatos tudományos diskurzushoz azáltal, hogy a kognitív torzítások szerepét rendszerszinten

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás ideje: 2026. 03. 10. Átdolgozás: 2026. 04. 07. Elfogadás: 2026. 05. 21.

elemzi. Eredményei elősegíthetik olyan eljárási garanciák és módszertani megoldások kialakítását, amelyek képesek mérsékelni a döntéshozatal torzulásait.

Kulcsszavak: confirmation bias, büntetőeljárás, kognitív torzítás, bizonyítékértékelés, igazságszolgáltatás, tunnel vision

Abstract

Aim: The aim of the study is to examine the role of confirmation bias in criminal proceedings, with particular focus on its manifestations in investigative, prosecutorial, and judicial decision-making, and to demonstrate how this cognitive bias may contribute to wrongful convictions.

Methodology: The research adopts a doctrinal and interdisciplinary approach, integrating findings from criminal procedural law and cognitive psychology. The study is based on a review of relevant Hungarian and international literature, as well as the analysis of specific case studies.

Findings: The analysis shows that confirmation bias may be present at all stages of criminal proceedings and often operates through self-reinforcing mechanisms that distort the evaluation of evidence. It contributes to the neglect of alternative hypotheses, the emergence of tunnel vision, and may escalate at a systemic level. Furthermore, the study finds that neither expert evidence nor the use of technological tools eliminates the risk of bias.

Value: The study contributes to the academic discourse on the fairness of criminal proceedings by providing a systemic analysis of cognitive biases. Its findings support the development of procedural safeguards and methodological approaches aimed at mitigating distortions in decision-making.

Keywords: confirmation bias, criminal procedure, cognitive bias, evaluation of evidence, justice system, tunnel vision

Bevezetés

Fenyvesi Csaba professzor kutatói munkásságának egyik kiemelt területe a justizmord, azaz a téves ítéletek problematikája, amely a büntető igazságszolgáltatás egyik legsúlyosabb működési zavaraként értelmezhető (Fenyvesi, 2014). Tanulmányaiban részletesen bemutatja azokat a kriminalisztikai és eljárási hibákat, amelyek végső soron ártatlan személyek elítéléséhez vezethetnek. Ezen hibák hátterében nem csupán módszertani vagy szervezeti hiányosságok állnak, hanem gyakran olyan pszichológiai tényezők is, mint a confirmation bias,

azaz a megerősítési torzítás. Ez a jelenség abban nyilvánul meg, hogy az eljárás résztvevői hajlamosak a már kialakított hipotéziseiket alátámasztó információkat előnyben részesíteni, miközben az azokkal ellentétes adatokat figyelmen kívül hagyják vagy alulértékelik.

Jelen tanulmány ezen két jelenség – a justizmord és a confirmation bias – összefüggéseit vizsgálja, rámutatva arra, hogy a kognitív torzítások miként járulhatnak hozzá a büntetőeljárás során bekövetkező súlyos tévedésekhez.

A tanulmány célja annak bemutatása, hogy a confirmation bias miként jelenik meg a büntetőeljárás különböző szakaszaiban, és hogyan járulhat hozzá a téves ítéletek kialakulásához. A vizsgálat középpontjában a nyomozati, ügyészi és bírói döntéshozatal áll, különös tekintettel arra, hogy az egyes eljárási szereplők miként értelmezik és szelektálják a rendelkezésre álló bizonyítékokat.

A kiinduló feltételezés az volt, hogy a büntetőeljárás hipotézis-vezérelt jellege kedvez a confirmation bias kialakulásának, amely önmegerősítő módon befolyásolja a bizonyítékgyűjtést és bizonyítékértékelést. További hipotézis, hogy a confirmation bias nem csupán egyéni pszichológiai jelenség, hanem intézményi szinten is megjelenik, és rendszerszintű kockázatot jelent az igazságszolgáltatás objektivitására. Végül a tanulmány abból indul ki, hogy ezen torzítások megfelelő módszertani és szervezeti eszközökkel mérsékelhetők, ezáltal csökkenthető a justizmordok kialakulásának veszélye.

A confirmation bias elmélete

A confirmation bias pszichológiai háttere

A confirmation bias (megerősítési torzítás) az egyik legismertebb és legszélesebb körben kutatott kognitív torzítás, amely arra a jelenségre utal, hogy az emberek hajlamosak előnyben részesíteni azokat az információkat, amelyek igazolják vagy alátámasztják előzetes meggyőződésüket, hipotézisüket, míg a velük ellentétes adatokat figyelmen kívül hagyják vagy kisebb jelentőséget tulajdonítanak nekik (Klayman & Ha, 1987). Ez a pszichológiai jelenség több évtizede ismert, és mind az alapkutatások, mind az alkalmazott tudományok – például a jog, az orvostudomány vagy a kriminológia – területén jelentős figyelmet kapott.

A confirmation bias gyökerei a kognitív pszichológia alapvető megállapításaiban keresendők, amelyek szerint az emberi információfeldolgozás nem teljesen racionális, hanem a korábbi tapasztalatok, hiedelmek és érzelmek erősen befolyásolják (Kunda, 1990). Az emberek mentális modelljei – vagyis a világról alkotott belső reprezentációik – irányítják a figyelmet, a memóriaműködést és az

észlelést, így az új információk értelmezése is ezen szűrőkön keresztül történik (Neisser, 1976). Az úgynevezett meggyőződés-kitartás az a tendencia, hogy az ember továbbra is megerősít egy elméletet, annak ellenére, hogy az elmélet alapjául szolgáló bizonyítékok ellentmondanak annak (Anderson & Kellam, 1992).

Ezen torzításnak számos magyarázata született. Festinger kognitív disszonancia elmélete szerint az emberek a belső következetességre törekednek, és kellemetlen pszichológiai feszültséget élnek meg, amikor új információk ellentmondanak a meglévő hiedelmeiknek. Ezt a feszültséget gyakran úgy csökkentik, hogy az ellentmondó adatokat elutasítják vagy átértelmezik, miközben megerősítik a korábbi álláspontjukat (Festinger, 1957).

Hasonlóan ide kapcsolódik a motivált érvelés (motivated reasoning) elmélete, amely hangsúlyozza, hogy a gondolkodási folyamataink nem csupán az igazság keresését szolgálják, hanem a vágyott következtetések megerősítését is (Kunda, 1990). Ezért az emberek hajlamosak olyan információkat keresni és értelmezni, amelyek a kívánt kimenetelt támogatják, még akkor is, ha ez objektíve kevésbé alátámasztott.

A confirmation bias egyik speciális változata a sunk cost fallacy, más néven Concorde-hatás (Arkes & Blumer, 1985), amely nevét a Concorde repülőgépről kapta. A Concorde fejlesztését a brit és francia kormány finanszírozta, és bár már a tesztidőszak alatt kiderült, hogy gazdaságilag nem lesz rentábilis, a projektet mégis végigvitték – részben azért, mert „már túl sok pénzt ölték bele”. A Concorde-hatás arra utal, hogy emberek vagy szervezetek veszteséges vagy haszontalan projekteket folytatnak pusztán azért, mert már sokat fektettek bele, és nehéz visszavonulni a presztízs vagy az önigazolás miatt (Lidén, Gräns & Juslin, 2018). A büntetőeljárásban ez akkor jelenhet meg, amikor a nyomozó hatóság vagy az ügyészség tovább erőltet egy vádirányt vagy gyanúsítottat, annak ellenére, hogy az új bizonyítékok gyengítik a hipotézis megalapozottságát.

Egy másik kapcsolódó pszichológiai mechanizmus a belief perseverance (hit-kitartás) jelensége, amely szerint az emberek akkor is fenntartják korábbi meggyőződésüket, ha a rájuk épülő bizonyítékokat megcáfolják. A cáfoló bizonyítékokat jelentéktelennek vagy félreértettnek tekintik (Ross, Lepper & Hubbard, 1975). Ez különösen veszélyes a büntető igazságszolgáltatásban, mert egy tévesen kialakított gyanú hosszú ideig fennmaradhat, és befolyásolhatja a bizonyítékok értelmezését.

A torzítás felismerését tovább nehezíti, hogy a jogalkalmazók és szakértők körében is élnek olyan tévhitek, amelyek szerint a nagy tapasztalat, a szakértelem vagy pusztán a jó szándék önmagában védelmet nyújt a kognitív torzításokkal szemben. Dror azonban rámutat, hogy sem a szakértelem, sem az önkontrollba vetett hit nem teszi immunissá a döntéshozókat; sőt az a meggyőződés, hogy

valaki pusztán akaraterővel képes úrrá lenni saját torzításain, maga is téves feltevés (Dror, 2020).

A confirmation bias a büntetőeljárás kontextusában

A büntetőeljárás sajátos környezetet biztosít a confirmation bias számára. A nyomozati és vádemelési folyamat természeténél fogva hipotézis-vezérelt: a nyomozók a kezdeti információk alapján feltételezéseket állítanak fel az elkövető személyéről és a bűncselekmény körülményeiről. Ez a kezdeti narratíva később meghatározhatja, hogy milyen bizonyítékokat keresnek, melyik tanúkat hallgatják meg, és hogyan értelmezik a szakvéleményeket (Findley & Scott, 2006). Ezt a veszélyt tovább fokozza, hogy a döntéshozatal kimenetelét nemcsak az információ tartalma, hanem annak bemutatási sorrendje is érdemben befolyásolja: ugyanazokból az adatokból eltérő következtetésekre lehet jutni attól függően, milyen sorrendben találkozunk velük az eljáró személy. Dror és Kukucka ennek kapcsán hangsúlyozzák, hogy a szakértői döntéshozatalban célszerű először a nyers bizonyítékot vizsgálni, és csak ezt követően feltárni a kontextuális információkat, mert ez csökkentheti a megerősítési torzítás és a körkörös következtetés veszélyét (Dror & Kukucka, 2021). A szakirodalom hangsúlyozza, hogy a confirmation bias az igazságszolgáltatás minden szereplőjét érintheti:

- Nyomozó hatóságok: hajlamosak az elsődleges gyanúsítottra összpontosítani, miközben kevés figyelmet fordítanak az alternatív elkövetők vizsgálatára.
- Ügyészek: a vádemelési döntés után gyakran a vádat támogató bizonyítékokat keresik és prezentálják, figyelmen kívül hagyva a felmentő adatokat.
- Bíróságok: a tárgyalás során az első benyomás (és maga a vád) erőteljesen befolyásolhatja a bizonyítékok értékelését.
- Szakértők: a nyomozás során kapott kontextuális információk befolyásolhatják a szakvélemény objektivitását (Dror & Cole, 2010).

A büntetőeljárásban a confirmation bias gyakran önmege erősítő ciklus formájában működik: a meglévő hipotézis alapján gyűjtött és értelmezett bizonyítékok megerősítik az eredeti hipotézist, ami tovább erősíti a torzított bizonyítékválogatást. A legújabb szakirodalom ehhez hozzáteszi, hogy a torzítás nem feltétlenül marad meg egyetlen eljárási szereplő szintjén. Dror szerint a büntető igazságszolgáltatásban a különböző szereplők és részfolyamatok kölcsönösen erősíthetik egymás előfeltevéseit, így úgynevezett bias cascade és bias snowball hatás alakulhat ki: a kezdeti torzítás tovagyűrűzik a rendszerben, majd egyre nagyobb súllyal jelenik meg a későbbi döntésekben is (Dror, 2025). Ez a körkörös logika komoly veszélyt jelent az igazságszolgáltatás tisztességére.

A confirmation bias hatásai a büntető igazságszolgáltatásban súlyosak lehetnek:

- Téves azonosítások és elítélések.
- A valódi elkövető felkutatásának elmulasztása.
- Az ártatlanul vádlottak hosszú ideig tartó fogva tartása.
- A jogbiztonság és a közbizalom romlása az igazságszolgáltatási rendszerben.

Az ilyen következmények nem csupán elméleti veszélyek: számos hírhedt nemzetközi és hazai ügyről tudunk, de sok kisebb ügyben is vannak kevésbé ismert, hasonló mechanizmusokkal magyarázható eljárási hibák, amelyek rámutatnak a confirmation bias kézzelfogható kockázataira.

A következő fejezetben részletesen bemutatjuk a confirmation bias konkrét megjelenési formáit a nyomozó hatóságok, az ügyészség, a bíróság, valamint más eljárási szereplők esetében, hazai példákkal illusztrálva.

A confirmation bias megjelenési formái a büntetőeljárásban

Confirmation bias és a nyomozó hatóságok

A nyomozó hatóságok munkája alapvetően hipotézis-vezérelt: a bűncselekményről beérkező első információk, tanúvallomások és nyomok alapján feltételezéseket állítanak fel a lehetséges elkövetőről, az elkövetés módjáról és a motivációról (Kassin, Dror & Kukucka, 2013). Ez a kezdeti narratíva később irányt szabhat a bizonyítékok felkutatásának és értékelésének. Bár a hipotézis-alkotás a nyomozás természetes és elengedhetetlen része, a túl korai és túl merev elköteleződés könnyen a confirmation bias csapdájába sodorhatja a nyomozókat (Lidén, Gräns & Juslin, 2018).

A nyomozó hatóságoknál a confirmation bias tipikus megnyilvánulási formája az, hogy az elsőként kialakított gyanúhoz illeszkedő bizonyítékokat keresnek, míg a hipotézissel ellentétes információkat figyelmen kívül hagyják vagy kisebb súllyal értékelik (Findley & Scott, 2006). A jelenség pszichológiai hátterében gyakran a motivált érvelés, a kognitív disszonancia csökkentése és a Concorde-effektus áll (ahogyan korábban már kifejtettük): a nyomozásba fektetett idő és erőforrás miatt a rendőrök hajlamosak kitartani egy elmélet mellett, még akkor is, ha az új bizonyítékok cáfolják azt.

Nem elhanyagolható szerepe van a nyomozó hatóságon belüli nyomásnak és a közvélemény elvárásainak is. Magas társadalmi érdeklődésű ügyekben – például sorozatgyilkosságok, kiemelt erőszakos bűncselekmények esetén – a nyomozó hatóságok gyakran erős politikai és médiás elvárásokkal szembesülnek a gyors eredmény érdekében. De Keijser és van Koppen megállapította, hogy

a hivatásos bírák ítéletparadoxont mutathatnak: a bírának kevesebb bizonyítékra volt szükségük a gyanúsított elítéléséhez, ha a bűncselekmény súlyosabb volt (holott azt gondolnánk, hogy éppen a súlyosabb ügyekben születik meg-alapozottabb döntés). Ez a környezet kedvez a confirmation bias kialakulásának, hiszen a gyanú igazolása sokszor fontosabbá válik, mint annak objektív vizsgálata (de Keijser & van Koppen, 2007).

A magyar kriminalisztika történetének egyik legismertebb példája a martfűi rém ügye, amely világosan megmutatja a nyomozati confirmation bias veszélyeit. Az 1950-es évek végén Martfű közelében brutális gyilkosság történt: egy helyi asszonyt megerőszakoltak és megöltek. A nyomozás során a rendőrség gyorsan gyanúba keverte Kirják Jánost, aki korábban ismerte az áldozatot, és bizonyos körülmények (például a tartózkodási helye és az állítólagos ellentétek) „illeszkedtek” a nyomozók által kialakított bűnügyi narratívához.

A nyomozók ahelyett, hogy minden lehetséges elkövetői verziót párhuzamosan vizsgáltak volna, szinte kizárólag a Kirják elleni bizonyítékok gyűjtésére koncentráltak. Ennek eredményeként:

- az ellentmondó tanúvallomásokat kevésbé vették figyelembe vagy hitel-telenítették;
- a szakértői vélemények közül azokat preferálták, amelyek alátámasztották a gyanút;
- a Kirják ártatlanságát alátámasztó adatokat – például az alibire vonatkozó részleteket – kevés figyelemmel kezelték (Szabó, 1980).

Az eljárás végén Kirják Jánost elítélték (eredetileg halálra ítélték, de másod-fokon a Legfelsőbb Bíróság ezt életfogytig tartó szabadságvesztésre változtatta meg – szerencsére), miközben a valódi elkövető szabadlábon maradt, és további bűncselekményeket követett el. Csak évekkel később derült ki, hogy Kovács Pétert, az „igazi martfűi rémet” kellett volna felelősségre vonni az emberölésekért. A tragédia több ember életét is érintette: nemcsak az áldozatokét és családtagjaikét, hanem az ártatlanul elítéltét is (Dulai, 2020).

Ez az ügy világosan szemlélteti a „tunnel vision” (alagútlátás) jelenséget, amely a confirmation bias egyik szélsőséges formája (Findley & Scott, 2006). Kriminalisztikai szempontból mindez a verziók versengésének feladásaként is értelmezhető. Mészáros hangsúlyozza, hogy a nyomozás kezdetén – a teljesen egyértelmű eseteket leszámítva – több, egymással versengő verziónak kell léteznie, és az egyik kiválasztott verzióhoz való állhatatos ragaszkodás az egyik legsúlyosabb nyomozási hiba. Ennek következménye, hogy a nyomozó a többi verziót elhanyagolja, a cáfoló adatokat félresöpri, miközben a választott elméletet megerősítő bizonyítékok beszerzését erőlteti (Mészáros, 2021).

A nyomozók szűk fókuszja miatt az alternatív forгатókönyvek és gyanúsítottak figyelmen kívül maradtak, így a bizonyítékok gyűjtése és értékelése egyoldalúvá vált. Arról nem is beszélve, hogy az 1950-es évek Magyarországon a kriminálpolitikai cél is az elkövető minél gyorsabb felderítése volt, akár annak a veszélyét is vállalva, hogy nem a valódi bűnöst ítélik el.

A martfűi ügy és hasonló nyomozati hibák arra figyelmeztetnek, hogy a confirmation bias:

- Korai elköteleződésből fakad: már a nyomozás kezdetén kialakított hipotézisek rögzítik a gondolkodást (O'Brien, 2009).
- Információs aszimmetriát eredményez: a nyomozók több időt és erőforrást fordítanak a gyanú alátámasztására, mint a cáfolatára (Schmittat et al., 2021).
- Kontextuális torzításokat erősít: a szakértők és tanúk is torzult információkat kaphatnak, ami tovább fokozza az elfogultságot (Dror & Hampikian, 2011).

A megelőzés szempontjából a szakirodalom több megoldást javasol:

- Alternatív elméletek tudatos vizsgálata („consider-the-opposite” stratégia) (Hirt & Markman, 1995).
- Független nyomozócsoportok bevonása a felülvizsgálathoz.
- A gyanúsított személyének ismeretétől független bizonyítékeértékelés.

A confirmation bias a nyomozó hatóságnál tehát nem pusztán egyéni pszichológiai gyengeség, hanem szervezeti és kulturális tényezők által is fenntartott probléma. A martfűi rém esete rávilágít arra, hogy a hibás nyomozati fókusz és a torzított bizonyítékelemzés akár évtizedekre is tévútra viheti az igazságszolgáltatást, miközben a valódi bűnösök újabb áldozatokat szedhetnek (Herke, 2025).

A confirmation bias és az ügyészség

A confirmation biasra jó példa Ronald Cotton ügye (USA, Észak-Karolina, 1984). Jennifer Thompson tanúvallomása alapján Cottont ítélték el szexuális erőszakért, miután a nő határozottan felismerte őt egy fotósorozatból, majd ezt követően a felismerésre bemutatás során is. 1995-ben DNS-vizsgálat bizonyította, hogy a valódi elkövető Bobby Poole volt. Cotton tíz és fél évet volt börtönben ártatlanul, mivel a kezdeti felismertetést követően nem került sor alapos nyomozásra (Weinberg, 2012).

Ez az eset jól illusztrálja a confirmation bias veszélyét: az ügyészi döntéshozatalban a korai tanúvallomásokra épített elmélet olyannyira meghatározóvá vált, hogy az új bizonyítékok súlyát csak későn vették figyelembe. A hibás vádemelés végül jogerős elítéléshez is vezetett.

Az Egyesült Államokban több eset is rávilágított az ügyészi confirmation bias veszélyeire, például a Duke Lacrosse-ügyben, ahol az ügyészség hosszú ideig fenntartotta a vádat három egyetemi sportoló ellen, noha a DNS-bizonyítékok egyértelműen más irányba mutattak (Mosteller, 2007). Az Egyesült Királyságban a Birmingham Six-ügy hasonló mintát mutatott, ahol a robbantásos mérénylet vádlottjai ellen az ügyészség évekig küzdött, még akkor is, amikor új bizonyítékok jelentek meg ártatlanságukról (Mullin, 1997).

Az ügyészség szerepe Magyarországon a büntetőeljárásban hármas: egyrészt felügyeli a nyomozás törvényességét és célszerűségét, másrészt előkészíti és képviseli a vádat a bíróság előtt, végül egyes esetekben nyomozást folytat (utóbbi vonatkozásában a nyomozó hatóságnál elmondottak irányadók). Ez a hármas funkció magában hordozza annak veszélyét, hogy az ügyész – a nyomozó hatóság megállapításaihoz igazodva – maga is olyan confirmation bias áldozatává válik, amely csökkenti az objektív értékelés lehetőségét. A kognitív pszichológia szempontjából a confirmation bias itt abban nyilvánul meg, hogy az ügyész a rendelkezésére álló bizonyítékokat hajlamos úgy értelmezni, hogy azok a már kialakított vádemelést támasszák alá, miközben a felmentő vagy alternatív magyarázatot kínáló bizonyítékokat kevésbé veszi figyelembe vagy bagatellizálja (Nickerson, 1998).

Az ügyészek gyakran a nyomozás kezdetén kapott információkra és a nyomozó hatóság által felállított elkövetői képre alapozzák a további döntéseiket (Findley & Scott, 2006). A gyakorlatban ez oda vezethet, hogy az ügyész a vádemelést akkor is támogatja, ha későbbi bizonyítékok annak megalapozottságát gyengítik. Ilyen esetekben a confirmation bias nem csupán passzív jelenség, hanem aktív döntéshozatali tényező, amely a vádemelési folyamatot az ártatlanság vélelmével ellentétes irányba tolhatja.

Az ügyészi munka természetéből adódóan a vádemelés célja az, hogy a bíróság előtt a bűnösséget kétséget kizáróan bizonyítsa. Ez azonban hajlamossá teheti az ügyészt arra, hogy a felmentő bizonyítékok értékét kisebbitse, vagy azok relevanciáját kétségbe vonja (Kassin, Dror & Kukucka, 2013). A motivált érvelés (motivated reasoning) jelensége ilyenkor abban áll, hogy az ügyész saját szakmai sikerét, reputációját és az „ügy megnyerését” fontosabbnak érezheti a tényleges igazság kiderítésénél (Kunda, 1990).

A téves vádemelés mögött gyakran az áll, hogy a nyomozati és ügyészi szakaszban kialakult bűnösségi elmélethez való ragaszkodás presztízskérdéssé válik. Az ügyészség intézményi működésében a sikerességi mutatókhoz gyakran hozzátartozik a vádemelések aránya és az elmarasztaló ítéletek száma. Ez implicit nyomást gyakorolhat az ügyészekre, hogy a megindított ügyeket „végigvigyék”, akkor is, ha időközben kétségek merülnek fel.

A confirmation bias mérséklésére az ügyészség esetén több megoldás is létezik:

- A vádemelés megalapozottságát elbíráló független egység: a vádemelés előtt más ügyészeti osztály vagy független szakmai testület értékeli a bizonyítékokat (Burke, 2006).
- „Devil’s advocate” eljárás: a vád előkészítése során egy külön kijelölt ügyész feladata az ellenérvek képviselete (Nemeth, Brown & Rogers, 2001).
- Továbbképzés és tréning: az ügyészek kognitív torzításokra vonatkozó képzése, gyakorlati példákkal.
- Kötelező felülvizsgálati mechanizmus: ha új, felmentő jellegű bizonyíték kerül elő, automatikus ügyfelülvizsgálat induljon (Kerstholt & Eikelboom, 2007).

A confirmation bias és a bíróság

A bíróság feladata a büntetőeljárásban a bizonyítékok pártatlan és kiegyensúlyozott értékelése a vád és a védelem érveinek egyidejű figyelembevételével. A gyakorlatban azonban a bírói döntéshozatalt is befolyásolhatják kognitív torzítások, köztük a confirmation bias. Ennek lényege, hogy a bíró a bizonyítékok értékelésekor hajlamos a már kialakított vélekedését vagy hipotézisét alátámasztó információkat előnyben részesíteni, míg az ellentmondó adatokat kisebb súllyal veszi figyelembe (Nickerson, 1998).

A büntetőeljárás alapelvei között kiemelt helyen szerepel az ártatlanság vétele (praesumptio boni viri) és a kétséget kizáró bizonyítás követelménye (in dubio pro reo). A confirmation bias azonban könnyen oda vezethet, hogy a bíró a tárgyalás menetében – tudatosan vagy tudattalanul – inkább a vádlott bűnösségének bizonyítására törekszik, a felmentési lehetőségek vizsgálata helyett. Ez különösen akkor veszélyes, ha a bíróság a nyomozati iratokból már egy előzetes elvárással érkezik a tárgyalásra, és a bizonyítást ennek alárendelten folytatja le (Kahneman & Frederick, 2002). A bírói confirmation bias egyik jó példája a móri bankrablás, ahol (amint a következő fejezetében részletesen elemezzük) a bírói eljárás egyik súlyos kritikája volt, hogy a bizonyítás szinte kizárólag a vádlottak bűnösségének alátámasztására irányult, a felmentő bizonyítékok vagy alternatív verziók vizsgálata háttérbe szorult. A confirmation bias itt abban nyilvánult meg, hogy a bíróság már a tárgyalás korai szakaszában elfogadta a vád elméletét, és a további bizonyítási cselekményeket ennek megerősítésére koncentrált (Herke, 2021).

Hasonló jelenséget figyeltek meg az Egyesült Államokban a Central Park Five ügyében, ahol a bírói értékelés évekig figyelmen kívül hagyta a felmentő DNS-bizonyítékok lehetőségét, mivel a vádlottak korábbi vallomásai illeszkedtek

a vádelmélethez (Boston Bar Association, 2009). Az Egyesült Királyságban a Guildford Four ügye mutatott hasonló mintázatot, ahol a bíróság hosszú ideig ragaszkodott a korai vádelmélethez, annak ellenére, hogy új bizonyítékok és tanúvallomások más irányba mutattak (Usher, 1990).

A bírói szerep magas szintű felelősséggel és tekintéllyel jár, ami pszichológiailag megnehezíti, hogy az érintett bíró beismerje saját tévedését. A jogerőre emelkedett ítéletek felülvizsgálata így gyakran csak új, vitathatatlan bizonyítékok – például DNS-minta vagy beismerő vallomás – birtokában történik meg. Ez az intézményi és emberi tényező együtt erősíti a confirmation bias fennmaradását a bírói döntéshozatalban.

A bírói confirmation bias különösen veszélyes, mert a bíróság döntése az eljárás végső pontja, és egy téves ítélet helyrehozása évekig vagy évtizedekig is eltarthat. A móri ügy egyik fontos tanulsága, hogy a bíróságoknak intézményes szinten kellene biztosítaniuk az alternatív narratívák és felmentő bizonyítékok egyenlő súlyú vizsgálatát.

Egyéb confirmation bias jelenségek (szakértők, tanúk, védő, terhelt)

A confirmation bias nem kizárólag a nyomozó hatóságokat, az ügyészséget és a bíróságot érintheti, hanem a büntetőeljárás más szereplőit is. A szakértők, tanúk, védők és maguk a terhelték is lehetnek alanyai ennek a pszichológiai jelenségnek. Mivel mindannyian a saját tapasztalataik, érdekeik, érzelmeik és előfeltevéseik mentén értelmezik az eseményeket, fennáll a veszélye annak, hogy a rendelkezésükre álló információkat szelektíven, a saját narratívájukat erősítve dolgozzák fel.

Szakértői confirmation bias

A szakértői bizonyítás a büntetőeljárás egyik legfontosabb eleme, különösen akkor, ha speciális szakismeretre van szükség a tényállás tisztázásához. Ugyanakkor a nemzetközi szakirodalom egyre több bizonyítékot mutat arra, hogy a szakértők is ki vannak téve a confirmation biasnak (Dror et al., 2005). A szakértő előzetes információi – például a nyomozóktól vagy ügyészségtől kapott háttér adatok – tudattalanul befolyásolhatják az értékelést (Nakhaeizadeh et al., 2014). Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a technológiai eszközök vagy az automatizált rendszerek alkalmazása sem jelent önmagában védelmet a torzításokkal szemben. Dror szerint tévhit, hogy a technológia, az automatizáció

vagy akár a mesterséges intelligencia szükségképpen kiküszöböli az emberi torzításokat, mivel ezeket a rendszereket emberek tervezik, működtetik és értelmezik, sőt maguk a technológiai megoldások is hordozhatnak beépített torzításokat (Dror, 2020).

A magyar gyakorlatban is előfordult, hogy igazságügyi szakértő a nyomozati verziótól független, alternatív magyarázatokat nem vizsgált kellő alapossággal. Egy konkrét ügyben az első szakértők szerint a halál időpontja 16:42-től másnap hajnal 6-ig terjedő időpontokban is történhetett. Ennek alapján a bíróság a halál beálltát 17:00 órára tette, noha több bizonyíték (például 21:10-kor lehúzott WC, 23:00–24:00 óra körül használt zuhany) későbbi jelenlétet valószínűsített a helyszínen. Ez azért volt aggályos, mert a vádlott csak akkor lehetett az elkövető, ha ilyen korai volt a halál időpontja, mivel 21:10-kor (és ezt követően végig) már igazoltan más helyszínen volt. A Kúria rögzítette, hogy az elkövetési idő ilyen módon való „kiszámítása” csak akkor állna meg, ha a vádlott lenne az elkövető. Máskülönben a cselekmény jóval később is történhetett, amikor a vádlott már bizonyíthatóan máshol volt. Az ügy végül felmentéssel zárult a „kétséget kizáró” bizonyítás hiánya miatt (Fázsi, 2023).

A torzítás itt a kontextushatás és a top-down információfeldolgozás tipikus esete volt: a szakértő a meglévő elmélethez igazította a szakmai következtetéseit, anélkül hogy szisztematikusan kizárta volna az alternatív lehetőségeket (Dror et al., 2005).

A daktiloszkópia területén végzett tanulmányok kimutatták, hogy a szakértők nagyobb valószínűséggel voltak elfogultak, ha különböző típusú kontextuális információkhoz jutottak (Dror, Charlton & Péron, 2006). A törvényszéki antropológiában a kognitív torzításokkal kapcsolatos empirikus tanulmányok megerősítették a nem, az ősök és a halálkori életkor értékelésében tapasztalt megerősítő torzításokat a biológiai profil elkészítésekor (Nakhaeizadeh, Dror & Morgan, 2014). A megbízhatatlan és a területhez nem kapcsolódó információk elfogult értelmezéshez vezethetnek a tűz helyszíni vizsgálatai során is (Bieber, 2012).

De még a szinte tévedhetetlennek tartott DNS-elemzéssel kapcsolatosan is felmerülhetnek problémák, különösen a kevert DNS-minták esetén. Jó példa erre az 1998-as Josiah Sutton eset, ahol a DNS-vizsgálat eredménye téves volt, mert a szakértő tudat alatt azonosságot akart kimutatni (egy téves sértetti tanúvallomás/felismerés alapján), és később kiderült, hogy elemzése téves. A DNS-elemzés során gyakran találkozunk hiányos vagy részleges DNS-profilokkal, és sokszor nehéz ezeket a profilokat értelmezni, valamint megállapítani a kevert mintában szereplő hozzájárulók számát és személyazonosságát. Ezért, ha egy DNS-elemző szakértő feltételezi, hogy a vádlott DNS-e eredményezhette a megfigyelt profilt, ez potenciálisan növelheti az elemző bizalmát

abban, hogy a vádlott hozzájárult a mintához. Ezzel egyidejűleg figyelmen kívül hagyhatják és/vagy nem tudják azonosítani azokat a lehetőségeket, amelyekkel ugyanazok az adatok keletkezhettek, ha a vádlott nem járult hozzá a mintához (Thompson, 2009).

Dror és Hampikian DNS-elemzéssel kapcsolatos tanulmánya egy csoportos szexuális erőszak vegyes DNS-mintájából indult ki. DNS-szakértők elemezték a komplex DNS-keverékeket, és arra a következtetésre jutottak, hogy a bizonyítékok alátámasztják a vádalkuban együttműködő által azonosított vádlott bűnösségét. A DNS-szakértők előzetes következtetésükben arra jutottak, hogy a vádlott nem zárható ki a kevert DNS-minta alapján. Dror és Hampikian ugyanazt a DNS-keveréket bemutatták 17 semleges észak-amerikai DNS-szakértőnek, anélkül hogy kontextusinformációkat vagy az ügy háttérét közölték volna velük. Csak egy szakértő értett egyet az eredeti vizsgálattal, négy DNS-szakértő a mintát megalapozatlannak minősítette, 12 pedig kizárta a kérdéses vádlottat (Dror & Hampikian, 2011).

A kognitív hatások minimalizálására és a bizonyítékok kettős számbavételének megelőzésére irányuló javaslatok egy része a különböző laboratóriumi funkciók elkülönítését javasolja, azaz azok különböző személyekhez való hozzárendelését. Az egyik javaslat a bizonyíték- és minőségellenőrök létrehozása, akik magasan képzett szakemberekként működnének a bizonyítékkezelő egységeken belül. Fő feladataik közé tartozna a területhez nem tartozó információk kiszűrése, a legkevésbé szuggesztív kérdések megfogalmazása, valamint a bizonyítékok megfelelő részleghez történő továbbításának koordinálása (Saks et al., 2003).

A törvényszéki tudományok területén alkalmazott egyezésvizsgálati módszerek (például DNS-elemzés és daktiloszkópia) pontosságának és döntéshozatalának javítására javasolt másik lehetséges megoldás a kontrollminta módszer (filler control method). Ilyenkor a szakértőknek legalább három mintát biztosítanak összehasonlításra: a helyszíni mintát és a gyanúsított mintáját kiegészítik egy kontroll mintával. A szakértőnek meg kell állapítania, hogy melyik melyikkel azonos, és nem tudja, hogy melyik a terhelt mintája (Wells, Wilford & Smalarz, 2013). Ez megvédi a vizsgálokat a kontextusból adódó hatásoktól (Saks et al., 2003).

Tanúvallomások és a confirmation bias

A tanúk emlékezete rendkívül sérülékeny, és a pszichológiai kutatások szerint könnyen befolyásolható mások állításai, a média, vagy éppen a kihallgatás módja által (Wells et al., 1998). A confirmation bias esetében ez úgy jelentkezik, hogy a tanú hajlamos a saját előfeltevéseihez vagy a kihallgató által sugallt

narratívához igazítani az emlékeit. Arról nem is beszélve, hogy a nyomravezetői díj is könnyen ösztönözheti a tanút olyan vallomásra, amely nem feltétlenül felel meg a valóságnak.

Védői confirmation bias

A védelem feladata a terhelt jogainak maximális védelme, azonban a védő is ki lehet téve a confirmation biasnak – különösen, ha a terhelt ártatlanságában túl mélyen hisz. Ez oda vezethet, hogy a védő egyes bizonyítékokat figyelmen kívül hagy, vagy azok jelentőségét alábecsüli, ha azok nem illeszkednek a védekezési stratégiába.

Gyakori eset, amikor a védő kevés bizonyítékra építi stratégiáját, amelyek a vádlott ártatlanságát erősítik meg, miközben más, potenciálisan felmentő bizonyítékokat nem indítványoz beszerezni. Ilyenkor könnyen előfordulhat, hogy a többi, terhelő bizonyíték alapján elítélik a vádlottat, miközben be lehetett volna szerezni további mentő bizonyítékot is.

A védők sokszor nem rendelkeznek alapvető ismeretekkel sem a szakértői vizsgálatok működéséről és belső korlátairól. Ezért megfelelő képzés nélkül gyakran nem képesek felismerni a szakértői confirmation bias hatását az adatok és a vizsgálati eredmények értelmezésére (Fletcher, 2006).

A confirmation bias és a terhelt

Paradox módon a terhelt is hajlamosak confirmation biasra, különösen, ha saját ártatlanságukról vagy bűnösségük minimalizálásáról van szó. Ez abban nyilvánulhat meg, hogy a terhelt az események felidézésekor olyan részleteket hangsúlyoz, amelyek az ártatlanságát támasztják alá, miközben a terhelő tényeket elhallgatja vagy kisebbíti. Az is előfordult, hogy a terhelt úgy érzi, hogy mindenképpen alibit kell szolgáltatnia, és a hamis alibi miatt elveszíti a szavahihetőségét. A confirmation bias tehát a büntetőeljárás minden szereplőjét érintheti, nem csupán a hatóságokat. A szakértők, tanúk, védők és terheltk torzításai összeadódva jelentősen növelhetik a téves ítéletek kockázatát. Az ilyen torzítások felismerése és kezelése csak úgy lehetséges, ha az eljárás minden szakaszában tudatosan alkalmaznak debiasing technikákat, például a „devil’s advocate” szerepet, a vak vizsgálatokat és az alternatív forgatókönyvek szisztematikus mérlegelését.

A móri bankrablás tanulságai a confirmation bias fényében

A nyomozati szak

2002. május 9. napján dél körül két férfi rontott be a móri ERSTE bankfiókba, és megölt nyolc embert, a mai napig sem tudni, hogy pontosan milyen okból. A nyolc halálos áldozatot követelő bankrablás páratlan a magyar kriminalisztika történelmében (a cselekményt a továbbiakban egységesen bankrablásként említjük, a helyes törvényi minősítéstől függetlenül). Az elkövetők összesen 7 356 481 forintnak megfelelő zsákmánnyal távoztak.

A rendőrség illetékes szervei az esemény után szinte azonnal a helyszínre értek, miután az egyik áldozat édesapja értesítette őket, mert gyanúsaknak találta, hogy a bankfiók hirtelen műszaki okokra hivatkozva bezárt, és feltűnően nagy volt a csend odabent. Majd az egyik ablakhoz odalépve észrevette a lövedék ütötte lyukat (Bicsérdi, 2013).

Pár hónappal a bűncselekmény elkövetése után kézre került Kaiser Ede és Hajdú László, akiket aztán 2005-ben jogerősen el is ítélték a bankrablás miatt: Kaiser Ede tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést kapott, míg Hajdú Lászlót 15 év fegyházbüntetésre ítélték.

Pár évvel később, 2007-ben egy gyűjtő fegyver alkatrészeket talált egy erdőben, nem messze Tatabányától. Ezek az előkerült tartozékok gyanúsán hasonlítottak a bankrablásnál használt fegyverekre. A nyomozás újraindult, majd kézre kerültek a valódi tettesek, Nagy László és Weiszdorn Róbert. Ezt követően a perújítási eljárás során Kaiser Edét és Hajdú Lászlót jogerősen felmentették az ügyben.

Azt, hogy valójában mi is történt Móron, és egy bankrabláshoz miért volt szükség mindenfajta követelés előtt nyolc embert megölni, soha nem tudjuk meg, mivel Nagy László a börtönben felakasztotta magát. Arra a kérdésre pedig nagyon nehéz a választ megadni, hogy miért nem az igazi tetteseket ítélték el 2005-ben.

Kaiser Edéhez és Hajdú Lászlóhoz a nyomozókat Kiglics Attila tanúvallomása vezette el, amit később látszólag alátámasztott a többi, helyszínen jelenlévő tanú vallomása is. A felismerésre bemutatások alkalmával pedig páran felfedezni vélték (még ha nem is elég meggyőző erővel) Kaiser Edét. Az eljárás során végig megfigyelhető volt, hogy a hatóságok a Kiglics Attila tanúvallomásán alapuló gyanút kívánták megerősíteni, azokat a bizonyítékokat begyűjteni, amelyek Kaiser Ede és Hajdú László bűnösségét erősítik meg, végig figyelmen kívül hagyva azokat a bizonyítékokat, amelyek egy másik verziót erősítettek volna meg (illetve arra utaltak, hogy nem a terheltek követték el a bűncselekményt). A móri eset tehát nemcsak a justizmord, hanem a confirmation bias mintapéldája is.

Felmerülhet a kérdés, hogy mi vezet ahhoz, hogy egy tanú ténybelileg hamis vallomást tesz. Ennek oka ugyanis az esetek egy jó részében nem az, hogy a tanú szándékosan hamisat akarna vallani. Némely információ az idő múlásával elenyészik, így például a tanú gyakran máshogy emlékszik a terhelt kinézetére is, ami sokszor félrevezető lehet a nyomozás szempontjából. Érthető módon a tanú nem mindig tud megfelelően emlékezni, mert az elkövetéskor éppen nem tartotta fontosnak, vagy nem tűnt neki gyanúsnak. A segítőkész tanúk ebben az esetben gyakran tévednek, mert annyira vissza akarnak emlékezni, hogy sokszor felnagyítanak apró dolgokat, más fontos ténynek pedig nem tulajdonítanak jelentőséget. Más a helyzet a sértett esetében, aki több mint valószínű, hogy pontosan fog emlékezni az elkövető kinézetére, vagy az elkövetés idejére, főleg erőszakos bűncselekmény esetén. Az ő memóriájában ez olyannyira rögzül, hogy az életben talán soha nem felejtí el. Ezt nevezik „villanófény emléknek” („flashbulb memory”), amikor valakit egy sokkoló, érzelmileg erős esemény ér, akkor többnyire pontosan fel tudja idézni, hogy hol volt, mit csinált, kivel volt, hogyan értesült róla stb. (ezt mutatták ki például a 2001-es terrortámadásokkal kapcsolatosan) (Brown & Kulik, 1977). Az már persze egy másik kérdés, hogy a sértett agya hogyan próbálja elnyomni a bűncselekménnyel kapcsolatos emlékeket.

Említést kell tenni azokról a tanúkról is, akik olyan információ birtokában vannak, amely konkrétumokra vonatkozik, mint például egy barátnő neve, vagy egy telefonszám. Az a jellemző, hogy ezek a tanúk ezen információ vonatkozásában nem tévednek (kivéve, ha félre akarják vezetni a hatóságot).

Természetesen sok más, a tanúvallomást befolyásoló tényező lehet. Ezeket az az 1. számú táblázatban mutatjuk be.

1. számú táblázat

Tanúvallomást befolyásoló tényezők

OBJEKTÍV (külső, a tanú személyétől nem függő)			SZUBJEKTÍV (belső, a tanú személyétől függő)		
az észlelés		a megőrzés	biológiai	pszichikai	szociológiai
TÁRGYA	MÓDJA	FELTÉTELEI	TESTI adottságok	LELKI vonások	TÁRSADALMI helyzetek
cselekvés	látás	időmúlás	életkor	érzelem	csoporthoz tartozás
személy	hallás	utólagos behatások	nem	figyelem	foglalkozás
tér-idő (sebesség)			érzékszervi fogyatékoság	értelem	nevelés
beszéd				szakismeret	

Forrás. Tremmel, Fenyvesi & Herke, 2005.

Egy ügy elején, a meglévő információk alapján többféle verziót állítanak fel. Ahogyan telik az idő és gyűlnek a bizonyítékok, úgy alakul a koncepció is. Egyre világosabbá válhat, hogy mi is történt valójában, ezért a koncepció változhat is. Egy nyomozás során soha nem szabad egyetlen elgondolásra építeni és ahhoz görcsösen ragaszkodni, mert ennek a következménye lehet a confirmation bias, végső soron pedig akár a justizmord is.

Sajnos tökéletes példa erre a móri ügy. A nyolc halálos áldozat miatt nemcsak a hatóságok akarták mindenképpen minél előbb megoldani az ügyet, hanem a közvélemény nyomása is óriási volt. És lehet, hogy nagyobb odafigyeléssel rögtön látszania kellett volna, hogy az a vonal, amin a nyomozás elindult eleve hibás, de ez a hiba nem volt szembetűnő, mivel azok a bizonyítékok és adatok váltak fontossá, amelyek az adott elképzelést támasztották alá. A többi, talán fontosabb részlet felett pedig elsiklott mindenki, és nem is kerestek más-fajta lehetőséget.

Kiglics Attila tanúvallomása a móri rablásnál elindított egy olyan vonalat, amely kizárta egy másik koncepció kialakításának lehetőségét. A móri bankrablásnál nem kevés tanú volt, csakhogy ők is ezt a nézőpontot támasztották alá, és egy sem volt, aki másként emlékezett volna az ajtóban álló férfira, vagy aki egyszer legalább, ha nem is elsőre, de ki ne választotta volna Kaiser Edét a felismerésre bemutatások alkalmával. Innentől a nyomozás ebbe az irányba haladt tovább, és az ezt a verziót alátámasztó bizonyítékok erősödtek meg. Nem is merült fel egy másik koncepció lehetősége, vagy ha mégis, akkor annak nem tulajdonítottak jelentőséget, mert a feltárt bizonyítékok Kaiser Ede és Hajdú László szerepét igazolták. Senkit nem érdekelt, hogy önmagában kevés a tanúvallomás, nincsen még használható anyagmaradvány sem. Talán a tanúk is annyira fel akarták ismerni az elkövetőt, hogy Kaiser Edét választották ki, vagy annyira túl akartak már lenni a sok kérdezésen, hogy őt jelölték meg. Ha lett volna egy használható ujjnyom, vagy ha előkerültek volna a fegyverek, esetleg maradt volna egy túlélő, akkor minden másképp alakulhatott volna.

A confirmation bias nagyon jól kimutatható a móri ügynél. Mivel csak egy elképzelés mentén folyt a nyomozás, ezért azokat a kérdéseket részesítették előnyben a tanúk kihallgatása során, amelyek az adott verziót támasztották alá, és elhanyagoltak fontos és valós kérdéseket, mert azok egy másik verziót támasztottak volna alá. A móri ügyben erre nagyon jó példa Kaiser Ede magassága. A tanúk többsége az elkövetőt 180–190 cm magasnak írta le. Kaiser Ede 178 cm magas volt, és a lelőtt biztonsági őr sem volt magasabb, mint 180 cm, habár a tanúk többsége ennél alacsonyabbnak írták le őt. Mindenki egy feltűnően magas személyre emlékezett, aki inkább közelítette a 190 cm-t, és többen említést tettek arról is, hogy a fejüket meglehetősen hátra kellett hajtani ahhoz,

hogy felnézhesse a férfit. Azt is elmondták, hogy az elkövető sokkal magasabb volt, mint a valódi ő, aki valójában Kaiser Edével azonos magasságú volt. Ez az ellentmondás egy felismerésre bemutatás során könnyen igazolható lett volna, de nem rendelték el azt, mivel nem akartak semmi olyan bizonyítékot beszerezni, ami az eredeti verziót cáfolta volna.

A Kaiser Edével kapcsolatos koncepció nem véletlenül erősödött meg könnyen. Bár utólag beigazolódtott, hogy a móri bankrablásban nem vett részt, mellette számtalan más, hasonló jellegű vagyon elleni bűncselekményt követett el. Az 1990-es évek végétől váltak kedvenc célpontjává a pénzváltók. Ekkor még nem alkalmazott különösebb erőszakot, inkább trükkös lopások voltak jellemzőek rá, majd fokozatosan átfordult a másik irányba, amikor már nem jelentett akadályt az erőszakos fellépés, a sértett megtámadása, vagy akár a lőfegyverrel történő fenyegetés, illetve annak használata (Bicsérdi, 2012). Kaiser Edét a móri ügyön kívül még tíz esetben találta a bíróság bűnösnek kisebb-nagyobb súlyú bűncselekmények kapcsán. Ezekben az esetekben általában ugyanazokkal az emberekkel dolgozott. Az elfogása előtt azonban pár alkalommal már a többieket hanyagolva, jobbra csak Hajdú Lászlóval követett el közösen bűncselekményeket, de Kiglics Attilát szinte mindig be akarta vonni. Talán Hajdú László erőszakosságra való hajlama miatt válthatott irányt Kaiser Ede, és válhatott ő maga is erőszakosabb bűnözővé, bár elmondása szerint sem ő, sem Hajdú László nem volt erőszakos jellem. Kiglics Attila elmondása szerint többször meghátrált, mert Kaiser Ede túlságosan erőszakossá vált, még ha el is esett a nagyobb bevételektől. Ezek a személyes sérelmek és a nyomravezetői díj is szerepet játszhatott abban, hogy Kiglics Attila a nyomozó hatósághoz fordult. Nem volt nehéz összeraknia a részleteket. Elmondása szerint szó volt közöttük korábban a móri bank kirablásáról. Kaiser Ede a móri barátnője révén tarthatott előzetes terepszemlét, Hajdú László értett a fegyverekhez, és nem utolsó sorban Kaiser Edének a bankrablást követően hirtelen jobban ment a sora, rendezte adósságait. Ezekből a tényekből és azokból a feltételezésekből, amelyeket Kiglics Attila továbbfűzött, született meg az a tanúvallomás, amely nemcsak a rendőrséget, de az ügyészséget és a bíróságot is rossz vonalon indította el a móri ügy kapcsán.

Kaiser Edét Kiglics Attila adta a rendőrség kezére. Kiglics Attila az ügyvédjén keresztül üzent a nyomozó hatóságnak (mivel ő maga éppen szökésben volt), hogy teljesen biztos abban, hogy Kaiser Ede és Hajdú László követték el a móri bankrablást. Ez az információ mindenkit lázba hozott, hiszen viszonylag hosszú, sikertelen nyomozást követően végre volt egy (két) kézzelfogható személy. Lett egy tanú, aki ismeri a lehetséges elkövetőket, aki velük együtt követett el különböző rablásokat, és nem is akármilyen indokokkal támasztja alá

feltételezéseit. Kiglics Attila vallomásának kisebbik része konkrét tényekből állt, amivel Kaiser Ede és Hajdú László Mórhoz volt kapcsolható, a nagyobbik része viszont a körülményekből levont feltételezések voltak csupán. Ilyen konkrét tények voltak az alábbiak.

1) Kaiser Ede hirtelen megváltozott (megjavult) anyagi helyzete.

Kiglics Attila tanúvallomásában erről ezt mondta: *„Onnan gondolom, hogy Ede csinálta meg a balhét, mert ismerem őt. Tudom, hogy a bűncselekmény előtt nem volt pénze, ugyanakkor néhány nappal a történetek után hirtelen volt új órája, arany nyaklánc, karlánc.”* (Kovács, 2009).

Kiglics Attila következtetése egyébként helyes volt abból a szempontból, hogy a hirtelen jött pénz bűncselekmény elkövetéséből származott. Abba viszont sem ő nem gondolt bele, hogy ez a vagyon nem feltétlenül a móri bankrablásból van, sem a hatóságok nem jártak utána. Kaiser Ede ugyanis ebben az időben hajtotta végre egy osztrák pénzváltó kirablását, amelybe egyébként Kiglics Attilát is be akarta vonni, de ő nem vállalta a külföldi utat a körözése miatt, ezért Kaiser Ede Hajdú Lászlóval hajtotta végre azt a bűncselekményt. Kiglics Attilának konkrét bizonyítékai nem voltak arra, hogy Kaiser Ede valóban a móri bankrablásból szerzett vagyont, csak következtetni tudott erre az ezt alátámasztó többi információból.

Ez jó példa arra, hogy a confirmation bias jelensége nemcsak a hatóságoknál, hanem akár a tanúknál is megjelenhet: noha tudott Kiglics Attila az osztrák rablási tervről is, és arról is, hogy azt szintén ebben az időben tervezték elkövetni, nem merült fel benne, hogy Kaiser Ede anyagi helyzetének javulása ennek az osztrák (sikeres) rablásnak a következménye, hanem a korábbi elképzeléséhez igazította azt. Persze az sem zárható ki, hogy a nyomravezetőnek járó jutalomért cserében „feledkezett meg” erről a lehetőségről.

Amikor Kiglics Attila a móri bankrablásról a médiából értesült, még fel sem merült benne, hogy azt Kaiser Ede követte volna el, azt a rendőrségnek csak két hónappal később jelezte. Az információk többsége, amelyek alátámasztották számára, hogy Kaiser Ede és Hajdú László voltak az elkövetők, már az elkövetés után rögtön rendelkezésére állt és nem később keletkezett. Arra a kérdésre, hogy miért nem tett vallomást korábban, nyilván sokféle magyarázatot lehetne adni: Kaiser Ede a társa és a barátja volt, ezért nem akarta beárulni, esetleg félt valamitől, vagy korábban nem tudott a nyomravezetői díjról. Kiglics Attila elmondása szerint soha nem kérdezett rá Kaiser Edénél, hogy ott volt-e a móri bankrablásnál, mert szerinte náluk egyfajta etikettként működött, hogy nem beszéltek egymás balhéiról.

2) A második tény Kiglics Attila vallomásában a móri barátnő volt, amihez szorosan kapcsolódik a harmadik fontos tényező, a bankrablás tervezése.

A móri lánnyal Kaiser Edének nem volt hosszú kapcsolata, de arra éppen elég volt, hogy móri tartózkodásai során szemet szűrjön neki az ERSTE bankfiók. Kaiser Ede így feltérképezhette a bankot, aminek kirablását a 2. számú Csepeli Postahivatal ellen tervezett rablással egy időben vetette fel, többek között Kiglics Attilának is. A csepeli postarablás mellett már szerepelt alternatívaként a móri bank. Kaiser Ede egyébként az eljárás során nem is tagadta, hogy tervezte a móri bankfiók kirablását. Lehetősége volt megismerni a helyet, alaposan megfigyelni a bankfiók működését.

Az a tény azonban, hogy Kaiser Edének volt egy móri barátnője, és a móri tartózkodásai során fel tudta mérni a terepet, önmagában egyáltalán nem bizonyítja azt, hogy Kaiser Ede 2002. május 9-én elkövette a móri bankrablást. A lány csak egy barátnője volt a múltból, akivel csak pár hónapig tartott a kapcsolata, és már 2000-ben véget ért, a bűncselekményt pedig 2002-ben, két évvel később követték el. A 2. számú Csepeli Postahivatal kirablása 2001-ben volt. Az időbeli eltérések nagyok, és bár a koronatanú joggal gondolhatta azt, hogy valóban egykori barátja követte el a móri bűncselekményt, az időmúlás kérdése komoly problémát vet fel. Miért várt volna két évig Kaiser Ede, amikor ez idő alatt többször is véghez vihette volna a móri bankrablást? Felmerülhet az a kétely is, hogy Kaiser Ede miért ment volna vissza Móra, hiszen ott nem kevés ember láthatta két évvel a gyilkosság előtt, és ezért könnyen felismerhették volna. Feltűnően közlekedett, ugyanaz a gépjárműve volt: az M5-ös BMW-t nem valószínű, hogy móri ismerősei elfelejtették, a barátnő környezete is emlékezhetett rá, ebből kifolyólag nem észszerű, hogy kockáztatta volna a lebukását. A másik oldalról megközelítve a dolgot: a bankrablást álruhában követték el, és az sem kizárt, hogy ha más külsővel jelenik meg, az emberek többsége két év után nem ismerte volna fel.

Tulajdonképpen ezen konkrétumokon kívül semmi sem állt rendelkezésre, amely arra utalt volna, hogy Kaiser Edének köze lehetett a móri bankrabláshoz. Ebből is látszik, hogy Kiglics Attila tanúvallomása nem tényeken alapszik, hanem a benne összeállt kép adja a teljes történetet, és a nyomozó hatóság dolga volt megtalálni azokat a bizonyítékokat, amelyek megerősítik azt a feltevést, hogy Kaiser Ede és Hajdú László követték el a bűncselekményt. Kiglics Attila vallomásának többi része ugyanis saját feltételezésein alapult és nem konkrét tényeken. Ilyen feltételezések voltak az alábbiak:

- a) Kaiser Ede magatartása a móri bankrablás után.
- b) Kaiser Ede idegessége és drogozása.
- c) A mobiltelefon és gépjármű kérdése.

- d) Hajdú László szerepe.
- e) Kaiser Ede külső megjelenése.

ad a) A bankrablás után Kiglics Attila beszélt Kaiser Edével telefonon, és személyesen is találkoztak. Kiglics Attila elmondása szerint a móri bankrablást követően Kaiser Ede bement Kiglics Attila élettársához egy videotékába, és azt mondta, hogy nem Farkas Róbert és Horváth Szilárd követte el a gyilkosságot (ekkoriban ugyanis ez a feltételezés terjedt el a sajtóban). Nem sokkal ezután pedig Kaiser Ede felhívta Kiglics Attilát. A telefonbeszélgetés Kiglics Attila szerint egyfajta „tapogatózó beszélgetés” volt, miszerint Kaiser Ede felmérte, hogy mennyit tudhat Kiglics Attila, de a bankrablásról egy szót sem ejtettek. Ezt tetézte, hogy Kiglics Attila szerint egy találkozó alkalmával Kaiser Ede felvetette azt, hogy öljék meg Hajdú Lászlót és a barátnőjét, mert túl sokat tudnak.

Ezek az adatok alátámaszthatják azt, hogy Kaiser Ede a móri bankrablás elkövetője, de ha ettől függetlenül szemléljük, látható, hogy önállóan is értékelhetők. Ha ugyanis nem az lett volna az alap feltételezés, hogy Kaiser Ede követte el a bankrablást, akkor is értékelhetők lettek volna ezek az adatok. Tegyük fel, hogy Kaiser Ede tudomást szerzett róla, hogy elkövették azt a bűncselekményt, amit évekkal előtte ő is tervezett. Nyilván felmerült benne a kérdés, hogy vajon azok a társai, akikkel azt tervezte, mit gondolnak erről. Ebben az esetben is feltérképezi, hogy mit tudhatnak az elkövetésről, hogy nem ők követték-e el a korábban közösen tervezett bűncselekményt (hiszen ő tudta, hogy nem ő volt az elkövető). A közöttük lévő, Kiglics Attila által elmondott etikett alapján Kaiser Ede sem kérdezhetett rá, hogy ők voltak-e, ezért ez a tapogatózó magatartás indokolt ebben az esetben is.

Azaz ezeket a tényeket éppen a confirmation bias miatt értékelték Kaiser Ede terhére, hiszen ha nem lett volna az előfeltevés, hogy ő az elkövető, akkor fel sem merült volna, hogy ezek az ő bűnösségét támasztják alá. Ráadásul az, hogy Kaiser Ede felvetette Kiglics Attilánál, hogy meg kellene ölni Hajdú Lászlót és a barátnőjét, abszolút nem támasztja alá, hogy ők követték volna el a bűncselekményt. Ha így lett volna, akkor éppen Kiglics Attilát kellett volna megölniük, hogy túl sokat tud, és nem bevonni az ügybe valakit, aki nem is volt ott az elkövetéskor. Ez tipikus esete annak, amikor a confirmation bias miatt éppen a terhelt javára szóló tényeket értékelik a terhére.

ad b) Kaiser Ede 2002 májusában szemmel láthatóan drogozott, ideges volt, ami még jobban erősítette Kiglics Attilában a gyanút. Vallomásában Kiglics Attila elmondta: *„És az is látszott rajta, hogy rettenetesen ideges. Két héten keresztül folyamatosan szívott. Ez alatt én azt értem, hogy kokaint használt, napi*

két-három grammot, és nem mozdult ki otthonról [...] A telefonjait is kicserélte, majd a büntett után két héttel megvásárolta azt a kevésbé feltűnő Volvo C70-est, amivel jelenleg is közlekedik. Május 20-án van a születésnapom. Biztos vagyok benne, ha ez a móri eset nem történt volna, és nem ő lenne az elkövetője, kijött volna engem felköszönteni. De miután sejtí szerintem, hogy én gondolom, hogy ők voltak, ezért nem látogatott meg.” (Kovács, 2009). A barátságuk alapján, a kettőjük között lévő etikettet felrúgva Kiglics Attila érdeklődhetett volna Kaiser Ede idegességének oka iránt, amiből gyorsan kiderült volna, hogy mi okozta Kaiser feszült mindennapjait.

Kiglics Attila szerint az idegesség mellé társult a kokain. Kiglics Attila Kaiser Edét 2002 májusát követően látta bedrogozott állapotban, amiből azt gondolhatta, hogy valami olyasmi történhetett, amin nem tud áttépni a kokain segítségével. Az eddig említett körülményekkel együttesen Kiglics Attilának logikusan kezdett összeállni a fejében egy valósnak hitt kép, de semmi kézzel fogható nem állt rendelkezésére, ami ténylegesen alátámasztotta volna a feltételezéseit.

Ezek a tények azonban semmit nem támasztanak alá. Kaiser Ede éppen úgy lehetett ideges egy másik elkövetett bűncselekmény miatt, egyéb magánéleti okból, de éppen azért is, mert tudta, hogy többen is tudják, hogy korábban ő is tervezte a móri bankfiók kirablását, és most, hogy ezt valaki ilyen brutális módon elkövette, könnyen képbe kerülhet ő is.

ad c) A mobiltelefon és gépjármű kérdése már egy konkrétabb kiindulási pont. Egy bűnöző a leplezése érdekében próbál változtatni az addig megjelenésén, ha szóba kerülhet a neve egy ilyen kiemelt bűncselekménnyel kapcsolatosan, és főleg akkor, ha a telefon alapján be is mérhették. A híváslista és a cellainformáció megfelelő alapot adhat arra, hogy valaki összefüggésbe hozható legyen adott bűncselekménnyel. Farkas Róbert és Horváth Szilárd is azért kerültek szóba, mint lehetséges móri elkövetők, mert Horváth Szilárd telefonja 2002 májusában fellépett a móri átjátszótoronyra. Ehhez képest sem Kaiser Ede, sem Hajdú László mobilja nem járt ott adott időben, nem volt ott egyik telefon sem Mór közelében akkor, amikor a bankrablás történt. Noha normális esetben ez egy mentő körülmény lenne, a confirmation bias itt is belépett: nem azt mondták, hogy ez a tény azt támasztja alá, hogy valószínűleg nem ők az elkövetők, hanem felvetették azt, hogy biztosan volt másik telefonjuk, amire egyébként semmilyen adat nem volt.

Ugyanez a helyzet a gépjárművel. Kaiser Ede kocsiját nem látták a móri bankrablás közelében. Ennek a terhelt javára szolgáló bizonyítéknak kellett volna lennie, de a confirmation bias alapján megszületett az a feltételezés, hogy biztosan lecserélte a kocsiját. Kiglics Attila elmondta, hogy Kaiser Ede kifizette az összes tartozását, többek között a lízinget is. Miért kellett volna egy olyan kocsit

lecserélnie, ami végérvényesen is az övé lett? Ráadásul az új kocsiját még nem ismerték móri ismerősei, és a feltételezés szerint nem egy magasabb vagy hasonló kategóriájú autót vett, hanem egy kevésbé feltűnőt.

ad d) Még kevesebb volt Kiglics Attila információja arra nézve, hogy Kaiser Ede társa az elkövetéskor Hajdú László volt. Móránál az akkori feltételezések szerint két elkövető volt: egy, aki az ajtóban állt és egy, aki lelőtt mindenkit, habár nem volt kizárt az sem, hogy egy harmadik személy segédkezett a rablásnál.

Kiglics Attila nem tudott mást elképzelni Kaiser Ede mellé, mint Hajdú Lászlót: *„Amikor Kaiser kezdett előjönni ezekkel az okosságokkal, hogy raboljunk ki pénzszállító autót, bankot, és mi ezt elhárítottuk, akkor kezdett Hajdú felé orientálódni. Ebből is gondolom, hogy ezt a bűncselekményt is vele követte el, miért ment volna Hajdú betörni, amikor speciális kiképzést kapott ilyen fegyveres dolgokból a légióban? A másik a hangtompító. A Hajdú, pontosan tudom, odavan a hangtompítókért. Ami idáig volt fegyvere, ahhoz mindhez volt hangtompítója, azaz csendes fegyverek voltak [...] Korábban volt neki egy Parabellum típusú pisztolya [...] és egy Skorpió géppisztolya is [...] A Parát én is láttam nála, a Skorpióról az Ede mesélt nekem [...] Hangtompítót több alkalommal is láttam nála személyesen.”* (Kovács, 2009).

A vallomásból kiderül, hogy Kiglics Attila nem kedvelte Hajdú Lászlót az erőszakossága miatt. Mivel Kaiser Ede is hajlott az erőszakosságra, és Kiglics Attila ebben nem volt partner, így összerakva az apróbb részleteket, helytállónak tűnt az a konklúziója Kiglics Attilának, hogy Hajdú Lászlóval követhette el Kaiser Ede a móri bankrablást. Bár semmilyen bizonyíték nem támasztotta alá ezt az elképzelését, Kiglics Attila ezt csak Kaiser Ede viselkedéséből és Hajdú László idegenlégiós múltjából következtette ki.

Az is fontos tényező volt Kiglics Attilánál, hogy ugyan fegyvert kezelni bárki megtanulhat, nem kell azért a légióba besorozni, de otthon nem tart magánál mindenki, főleg nem egy Skorpió géppisztolyt és hangtompítót. Egyik sem hétköznapi darab, nem csak az átlagemberek, de még a bűnözők körében sem. Kiglics Attila tudta, hogy a móri elkövetők fegyvere többek között egy Skorpió volt, és a mészárlás ideje alatt semmit nem lehetett észlelni abból, ami a bankban történt, ezért feltételezhető volt a hangtompító használata. Ezekből a tényekből rakta össze, hogy Hajdú László volt Kaiser Ede társa. Most, hogy tudjuk, hogy nem ők voltak az elkövetők, jól látszik, hogy milyen gyenge alapokon állt ez a túlzott következtetés, amit a mindenképpen elkövetőt produkálni kívánó nyomozók könnyen elfogadtak.

Hajdú László esetében a kutatás (akkori szóhasználatnál házkutatás) nem hozott eredményt, lőfegyverek nem kerültek elő, az azonosítás elmaradt. Ez

azonban nem zavarta a hatóságokat, Kiglics Attila elmondását elegendőnek tartották a bizonyításhoz.

ad e) Kiglics Attila a vallomását a következővel fejezte be: *„El tudom mondani, miért lehetnek ők az elkövetők. Az, hogy Ede állt kint az ajtóban, mint biztonsági őr, és teljes hidegvérrel küldi el az embereket, akik be akarnak jönni, a szoláriumozott bőrével, az elegáns ruhájában, ez tipikusan rá vall. Ha meglátják, tapasztalni fogják, hogy csupa elegáns szövetnadrág, ing, póló alkotják a ruhatárát, csak ilyen cuccokban mászkál.”* (Kovács, 2009).

Kaiser valóban híres volt az eleganciájáról, a hiúságáról. Nagyon sokat adott magára, vasaltatni vitte a ruháit, mindig a divatnak megfelelő darabokat viselt. A gyilkosság napján egy biztonsági őrnek öltözött ember küldte el a bankba betérni akarókat. Ez egy olyan ember kellett, hogy legyen, akinek van kiállása és meggyőző tud lenni, akinek van bátorsága eltessékelni egy átutalást leadó férfit, amíg a háttérben éppen embereket ölnek. Egy elegánsan felöltözött, magas férfi, aki tovább hessegeti az ügyes-bajos dolgaikat intézni akaró személyeket.

Ez a része Kiglics Attila vallomásának ténylegesen egy szubjektív vélemény. Valószínűleg levezette magában, ahogyan Kaiser Ede ott áll a bank ajtajában. Ismerte a módszereiket, a stílusukat, ami nem olyan volt, mint ahogyan Mór-nál a bankrablás történt. Testi sértés, emberölési kísérlet valóban felróható nekik, de nem volt jellemző a tömeges gyilkolás. Ha minden a terv szerint haladt, és megszerezték a zsákmányt, továbbálltak. Nem ölték embert a 2. számú Csepeli Postahivatal esetében sem, pedig ott is több alkalmazott volt jelen. Ezeket a részleteket Kiglics Attila nem vette észre, vagy csak éppen a confirmation bias miatt (vagy a nyomravezetői díj reményében) nem akarta észrevenni. Pedig ő ismerte Kaiser Edét és Hajdú Lászlót is, tudta, hogy mire képesek. Önmagában abból levonni a következtetést, hogy azért állt Kaiser Ede a bankfiók előtt, mert szeretett elegánsan öltözködni, de nem venni figyelembe, hogy sem Kaiser Ede, sem Hajdú László soha nem ölt embert és mindig a zsákmányszerzés volt csak a céljuk, megmutatja, hogy mennyire egyoldalú volt a rendelkezésre álló adatok értékelése. Ez nem is vezethetett máshoz, mint justizmordhoz.

Összegezve tehát elmondható, hogy Kiglics Attila vallomása a nyomozati szakban konkrét bizonyítékot nem adott, csak egy elindulási vonalat. Az biztos, hogy vallomásával sok más bűncselekményre is fény derült, de arra sajnos nem, amire a vallomása irányult. Kiglics Attila vallomása nem mondható hamisnak, hiszen nem hazudott, olyan tényeket és azokból levont következtetéseket adott a rendőrség tudtára, amelyek igazak voltak. A gond az volt, hogy a vallomást

és az abban közölt adatokat összességében nem értékelték megfelelően, az információknak nem jártak utána teljes alapossággal, hanem csak azokat vették ki belőle, amik a (téves) előfeltételezést alátámasztották.

Kiglics Attila vallomásán felül további olyan tanúvallomások is voltak, amelyeket (talán éppen a confirmation bias miatt) figyelmen kívül hagyott a nyomozó hatóság, illetve nem ellenőrizte azokat. Amikor a bűncselekményt elkövették, több tanú is beszélt az ajtóban álló elkövetővel. Az egyik legkiemelkedőbb ezen tanúk közül is az a férfi, aki felfedezte magát a bankrablást. Ő volt az, aki értesítette a rendőrséget, miután észrevette, hogy a bank oldalsó ablakán golyó ütötte lyukak vannak, és feltűnően nagy a csend odabent. Mindezek előtt beszélt az egyik elkövetővel, hiszen lányához és vejéhez akart bemenni a bankba egy kevés pénzt kérni tőlük, valamint követte a két férfit egy darabig, miután azok kiléptek onnan, vagyis közvetlen közelségből láthatta és hallhatta őket. Ő az egyetlen, aki mindkettő személlyel találkozott. Elmondása szerint mindkét elkövető 25–30 év körüli fiatalember, az egyik 185–190 cm, a másik pedig csak 165–170 cm magas volt, és egy táskával távoztak a fiókból. Ezenkívül az egyik biztonsági őrnek öltözött, a másik kopottas farmert viselt. A tanú nem tudta megmondani, hogy a korábban látott biztonsági őr megegyezett-e a távozó őrrel. Felesége hasonló módon nyilatkozott, ő a bank előtt egy 25–30 év körüli férfit látott cigarettázni, a férfit testesnek, kigyúrtnak és szőkésbarna hajúnak írta le.

A másik lényeges tanú az volt, aki nemcsak beszélt, de érintkezett is az elkövetővel, ugyanis egy átutalási megbízást adott át neki. Az elkövető azt elvette, és a megfelelő ládába bele is dobta. Ő szintén 180–190 cm magasnak írta le a férfit, aki vékony testalkatú, fehér bőrű volt, vékony karral és nőies jelleggel rendelkezett, hosszúkás és szikár arca volt, sapkát és bajuszt nem viselt, biztonsági őr ruha volt rajta, valamint nyugodtnak tűnt, és szép, „dunántúli akcentussal” beszélt.

A következő tanú, aki szintén beszélt az ajtóban álló férfival, már egy 30–35 éves, 180 cm magas személyt írt le, akinek vörössesszőke haja és németes megjelenése volt, valamint nyugodtnak és feltűnően udvariasnak bizonyult. Volt olyan tanú is, aki sapka nélkül látta az elkövetőt, de a többi szempont lényegében megegyezett. A következő tanú ismételtén beszélt az ajtóban álló személlyel, ő is 180–185 cm magasnak írta le, átlagosnál erősebb testalkatúnak, a hangját furcsának nevezte, mivel a férfi szerinte orrhangon beszélt.

Összesen hét tanú találkozott és beszélt az elkövetővel, akik egy fiatalembert véltek felismerni. A kor az majdnem minden tanúnál egyhangú volt, a magasságban sincsenek jelentősebb eltérések, illetve az öltözékben is egyetértének. Az biztosra vehető volt, hogy egy fiatal, magas, biztonsági őrnek öltözött személy állt az ajtóban.

Ezen vallomások alapján akár lehetett volna Kaiser Ede is a fent említett személy, de voltak olyan fontos momentumok, amelyek nem az ő bűnösségét támasztották alá. Az egyik, hogy voltak többen is, akik egy szökésbarna, valamint németes megjelenésű személyt vélték látni, illetve a leírtak szerint egy erősebb testalkatú férfiről volt szó. Kaiser Ede barna hajú és nem volt erősebb testalkatú. Ami kitűnik még, az a dohányzásra tett célzás. A rendőrséget értesítő férfi és felesége láttak egy biztonsági őrt cigarettázni, akiről nem tudták megmondani, hogy az eredeti őr volt-e, vagy esetleg más személy. Kaiser Ede nem dohányzott, és az eredeti biztonsági őr sem volt dohányos.

Ezen bizonyítékok lényege a confirmation bias szempontjából, hogy noha a tanúk Kaiser Edétől eltérő magasságúnak, testalkatúnak, hajszínűnek írják le az elkövetőt, ezzel egyáltalán nem foglalkoztak a bizonyítás során. Ugyanígy figyelmen kívül hagyták, hogy mivel sem Kaiser Ede, sem az igazi biztonsági őr nem dohányzott, az elkövetőnek másnak kellett lennie, hiszen a tanúvallomás alapján a bankból kijövő „biztonsági őr” rágyújtott. Ez mintapéldája a confirmation biasnak: noha a bizonyítékok egyértelműen arra utalnak, hogy az elkövető nem azonos a terhelttel, inkább ezen bizonyítékokat hagyták figyelmen kívül, hogy továbbra is fenntartható legyen a gyanú. Megelégedtek azzal, hogy egyes tanúk felismerni vélték Kaisert az eléjük tárt tablóról, illetve a detektív-tükör mögött álló személyek közül.

Felismerésre bemutatást azonban nem rendeltek el annak érdekében, hogy ellenőrizzék a tanúvallomásokat, nem kutatták fel, illetve ellenőrizték a helyszínen rögzített cigarettacsikkek DNS-ét stb. Nem is beszélve a „felismerő koronatanúról”, aki zaklatottsága (és feltételezhetően a gyásza) miatt mindenképpen fel akart ismerni valakit, hiszen Horváth Szilárdot is felismerte első alkalommal, majd később, amikor azt mondták neki, hogy Kaiser Ede az új gyanúsított, akkor őt. Legelőször Horváth Szilárdot mutatták meg neki, hiszen ekkor még Kaiser Ede fel sem merült. A férfi kiválasztotta Horváth Szilárdot. Fontos, hogy a legelső gyanúsítottak képeit a média bemutatta, amit a tanú is látott. A következő alkalommal már Kaiser Ede és Hajdú László is a rendőrség látókörébe került. A tanú először Hajdú László felismertetésén vett részt, ahol elsőként egy indifferens személyt választott ki. Hasonló volt a helyzet Kaiser Ede esetében, akinél az első alkalommal nem tudott személyt kiválasztani, a második sorrendnél viszont kiválasztotta Kaiser Edét az arca állásából és a magasságából.

Egy másik tanú (az átutalásos férfi) első alkalommal elmondta, hogy nem Horváth Szilárdot vagy Farkas Róbertet látta az ajtóban. A felismerésre bemutatás alkalmával elsőre kiválasztotta Kaiser Edét, annyi eltéréssel, hogy szerinte az elkövetőnek hosszabb haja volt. A második kiválasztásnál azonban sem a hang, sem az alkar, sem pedig az arc alapján nem tudott választani Kaiser Ede és egy indifferens személy között.

Egy harmadik tanú már az elkövetés napján is erős dioptriás szemüveget viselt. Ő a felismertetés alkalmával először Horváth Szilárdot és Farkas Róbertet felismerte, de csak azért, mert látta őket a televízióban. Később nem választotta ki Kaiser Edét egy alkalommal sem.

Végül volt egy tanú, akivel nem arc, hanem hang alapján végezték a felismertetést. Az ő állítása szerint beszélt a tettes orrhangon. Ez alapján először egy indifferens személyt ismert fel, illetve a személyfelismerés során sem választotta ki Kaiser Edét.

Ilyen bizonytalan felismertetéseket követően vont le a következtetést a nyomozó hatóság, hogy Kaiser Ede volt az egyik elkövető, és küldte meg az iratokat vádemelési javaslattal az ügyészségnek.

A confirmation bias megjelenése a vádemelés során

A vádirati tényállásban leírtak egyértelműen utalnak Kiglics Attila vallomásának tartalmára. Vannak olyan megállapítások, amelyekben alapuló következtetések utalnak a vallomásra.

A legelső ilyen történeti tényállási elem a bank kirablásának a gondolata, és az ennek érdekében végzett megfigyelések. A nyomozati szakban is ismert volt, hogy Kaiser Ede valóban foglalkozott a bank kirablásának ötletével, és ezt társainak többször felvetette. A bankrabláshoz pedig szorosan hozzátartozott a terepszemle megtartása is. Kaiser Ede a vádirat szerint nemcsak 2002-ben, de előtte 2000-ben és 2001-ben is végzett figyeléseket: „Kaiser Ede egy év elteltével, 2001. október-novemberében ismét komolyan kezdett foglalkozni a móri Erste Bank fiók kirablásával. A tervbe ismét Kiglics Attilát kívánta belevonni, aki nek a V. vádpontban írt csepeli postarablás alternatívájaként kínálta fel a móri bank kirablását. Kaiser Ede ebben az időben is végzett megfigyeléseket a móri bankfiók környékén, ez alapján valószínűsítette azt is, hogy a rablással 50-60 millió forint készpénzt tudnak majd megszerezni.” (Fővárosi Főügyészség, 2002).

Az megfelel a valóságnak, hogy Kaiser Ede fejében alternatívaként szerepelt a móri bankrablás a 2. számú Csepeli Postahivatal ellen tervezett rablás mellett, de arra semmilyen bizonyíték nem merült fel az ügyben, hogy Kaiser Ede a barátnőjével történő szakítás után egy évvel bármilyen terepszemlét tartott volna Mórton. Amikor a lánnyal járt, többet tartózkodott Mórton, de akkor sem a bankfiók volt az elsődleges cél, és mivel ez a lehetőség csak később merült fel Kaiser Edében, így 2000-ben sem végezhetett alaposabb felderítést. Az egész vádirati feltételezés tehát abból a tényből indul ki, hogy a bankrablást Kaiser Ede és Hajdú László követte el, és a létező (és nem is létező) tényeket ehhez igazították. Ez az ügyészi confirmation bias mintapéldája.

A vádiratban az összegre vonatkozó feltevés hitelessége is megkérdőjelezhető. Hiszen ahhoz, hogy ennyire biztos legyen valaki abban, hogy mekkora forgalmat bonyolít le az adott bankfiók, nagyon részletes és mélyreható szemlét kellett volna tartania, vagy egy olyan ismerős kellett volna, aki otthonosan mozgott az adott bankfiók életében. A lánnal történt szakítás után Kaiser Edének nem maradt semmilyen kapcsolata Mórral, így a második felvetés elvethető, az elsőre pedig nem állt rendelkezésre bizonyíték.

Ha valóban akkora pénzmennyiségről lett volna szó, mint azt a vádirat említi, az már okot adhatna arra, hogy alaposabban előkészüljenek és hosszasan tervezék is a rablást. Nem kevés dolognak kell pontosan egybevágnia, mindent előre meghatározni, tervezni és nem utolsó sorban beszerezni egy ekkora horderejű akcióhoz, vagyis szükséges egy jól megszervezett előkészület. A vádirat magában foglalja a rablásra történő felkészülést: „2002. év során Kaiser Ede már nem Kiglics Attilával, hanem Hajdu Lászlóval és legalább egy további, az eljárás során ismeretlenül maradt bűntársával tervezte és készítette elő a móri Erste Bank fiókja elleni rablótámadást. A lelepleződés esélyének maximális csökkentése érdekében Kaiser Ede és Hajdu László a korábbi bűncselekményekhez használt ruházatot és fegyvert már megsemmisítette, ezért a tervezett támadáshoz újabb fegyverek beszerzése vált szükségessé.” (Fővárosi Főügyészség, 2002).

A vádirat szerint ez a bűncselekmény nem igényelt különösebb anyagi ráfordítást, ezért választhatták ezt a célpontot az osztrák pénzváltó helyett. Az első fele a mondatnak valóban helytálló, hiszen egy külföldi akció megszervezésére az anyagiakat tekintve sokkal többet kell rászánni. Nem utolsó szempont a távolság sem Mór és Csepel, illetve Kaiser Ede lakóhelye között, ami jóval kisebb, mintha Ausztriába utaztak volna. Az előkészület további részei is könnyebben megoldhatóak (a fegyvert nem kell átvinni a határon, könnyebb menekülni stb.). Maga a terepszemle is lényegesen egyszerűbb itthon. Ez a gondolatmenet helyes lehet, de önmagában kevés. Nem egyértelmű, hogy Kaiser Ede az anyagiak miatt mondott volna le az osztrák pénzváltóról. Pénze valóban nem volt, de addig is megoldotta valahogyan a szükséges pénzforrását. Ha pedig a móri bankrablásból akarta volna finanszírozni az osztrák pénzváltó kirablását, akkor nem lett volna indokolt, hogy annyira feltűnően költekezett (a rablás után kifizette hiteleit, újabb elegáns ruhákat vett, kokainozott).

Az előkészület további részei is hiányosak, nem teljesen alkotnak tiszta képet például a fegyverekkel kapcsolatos feltevések sem. A vádirat szerint Hajdú László a fegyvereket egy „ismeretlenül maradt, orosz illetőségű bűntársi kapcsolatán keresztül” (Fővárosi Főügyészség, 2002) szerezte be. A Hajdú Lászlónál tartott házkutatás nem hozott eredményt a fegyverek tekintetében, így nem volt bizonyíték arra vonatkozóan, hogy Hajdú László valóban megszerezte

őket, és ha meg is szerezte volna, akkor azokkal lőttek a bankban, vagy átadta volna azokat Kaiser Edének. A helyszínen talált hüvelyeknek nem volt meg a gazdájuk, pedig azzal igazolható lett volna, hogy nem Hajdú László fegyvereit használták a bankrablásnál.

A terepszemle – mint másik lényeges momentum – is szerepel a vádiratban: *„Kaiser Ede korábbi megfigyeléseik alapján megállapította, hogy csütörtöki napon, dél körüli időben a környező utcák, illetve intézmények forgalma rendkívül csekély a korábbi időpontú zárások miatt, s így ezen időszak a legmegfelelőbb a bankfiók elleni rablótámadás kivitelezéséhez.”* (Fővárosi Főügyészség, 2002).

Az eddigi gondolatmenetből valóban levonható az a következtetés, hogyha ennyire alaposan előkészültek a fegyvereket tekintve, akkor nem maradhatt el a bankrablás előtti felderítés, hiszen anélkül hatalmas kockázatot vállaltak volna. Azonban nem állt rendelkezésre bizonyíték arra vonatkozóan, hogy előzetesen a vádlottak bármilyen szemlét tartottak volna 2002-ben. A korábbi elkövetésekből logikusan következett, hogy mindig volt felkészülés a rablások előtt, de ez az információ már inkább a korábbi vallomásokból levont következtetés, szintén a confirmation bias tipikus esete: ha korábban mindig tartottak terepszemlét a rablások előtt, akkor most is (és ez a történeti tényállás része lett, bár erre semmilyen bizonyíték nem volt). Azt sem lehet tudni, hogy miért éppen csütörtökre tervezték a bankrablást, hiszen bármelyik másik napon lehettek kevesebben dél körül a bank területén. Ha ennyire tudták a vádlottak, hogy a csütörtöki napon kevesebb ember mozog a városban, akkor valóban felderítést kellett végezniük, de nemcsak egy alkalommal, hanem többször is.

A harmadik személy, akinek kiléte ismeretlen maradt a rendőrség előtt, szintén érdekes, hiszen erre semmilyen konkrét adat nem merült fel, csak a korábbi következtetések alátámasztására szolgált. Ez a fordított logika tipikus esete: nem arra volt előzetes adat, hogy volt harmadik személy és ehhez igazították a következtetéseket, hanem úgy gondolták, hogy lehetett egy harmadik személy is, és ehhez igazították a történeti tényállást (bár erre semmilyen bizonyíték nem merült fel).

A bírósági szak

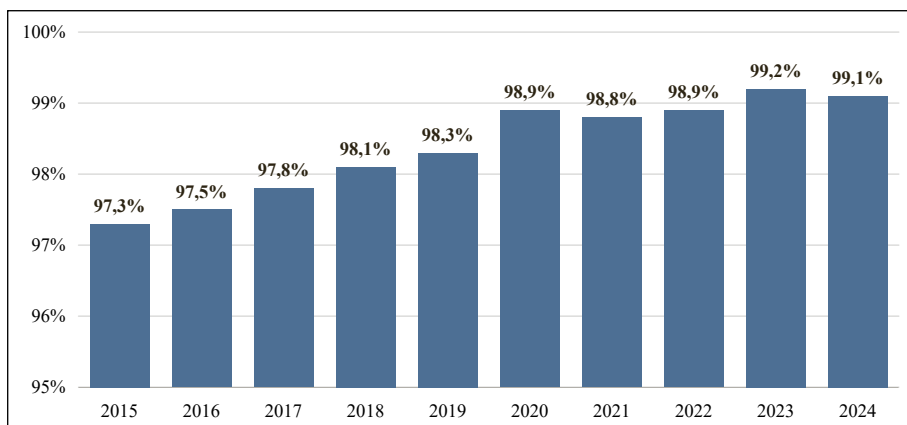
Az elsőfokú eljárás tanácselnök bírāja az elsőfokú ítélet meghozatala után előadást tartott a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Az előadás után elmesélte, hogy mi győzte meg Kaiser Ede bűnösségéről: amikor a vádlott az alibijét adta elő, elmondta, hogy a rablás időpontjában az akkori barátnőjénél ebédelt. A bíró megkérdezte, mit ebédelt, és Kaiser Ede azt válaszolta, hogy krumplis tésztát. A bíró elmondta, hogy úgy értékelte ezt, hogy „ez is mutatja, hogy hazudik, mert hogyan emlékezhetne rá, mit ebédelt akkor, tehát bűnös”.

Ez az érvelés éppen a confirmation bias logikáját tükrözi: egy semleges vagy akár ártatlanságot erősítő körülményt is úgy értelmezhetnek, hogy az a bűnösséget igazolja. Pszichológiai szempontból ez a kognitív disszonancia redukció és a szubjektív bizonyítékkiválasztás esete, ahol az előzetes meggyőződés felülírja a tények objektív értékelését (Festinger, 1957).

Magyarországon a legújabb statisztikák szerint egyre nagyobb a váderedményesség.

1. számú ábra

Váderedményesség Magyarországon

Forrás. URL1.

Ennek alapján akár azt is mondhatnánk, hogy a confirmation bias szinte minden bírósági szakra jellemző, hiszen a bíróságok szinte mindig a vádban megjelölt tényekhez és bizonyítékokhoz igazodnak. Ez azonban inkább csak a magyar rendszer sajátossága: az, hogy hazánkban a bírósági szakot egy rendkívül alapos nyomozás előzi meg, és az ügyészség szinte csak akkor emel vádat, ha szinte biztos az elítélésben, előre meghatározza a bírósági eljárás kereteit. Ennek ellenére számos esetben indokolt lenne, ha a bíróságok kritikusabban szemlélnék a vádat.

A móri ügyben a bíróságot is alapvetően meghatározta Kiglics Attila vallomása. Az elsőfokú ítéletben a következő olvasható: *„Kétségtelen, hogy a bíróság álláspontja is az, hogy amint a csepeli Posta kirablása is példázta egy pénzintézet – legyen az Posta vagy Bank – kirablása, nem feltétlenül és szükségszerűen vonja magával az ott dolgozók megölését. A konkrét esetben a vádlott és a társa a Bankba beérve lényegében nyomban tüzelni kezdett az ott tartózkodó személyekre. Hogy ennek mi volt a konkrét kiváltó oka, azzal a bíróság*

jelen eljárásban nem tudott foglalkozni.” [...] Ugyanakkor viszont a bíróságnak a jogi megítélésnél abból kell kiindulnia, hogy Kaiser Ede a jelen ügyben elbírált valamennyi bűncselekményt anyagi haszonszerzés céljából követte el.” (Fővárosi Bíróság, 2004)

A bankba belépve az elkövetők először a biztonsági őrt lőtték le, aki valószínűleg fenyegetően lépett fel ellenük. Ezt követően az egyikük megölte az összes ott tartózkodót, végig járva minden helyiséget még a követelés előtt. Ez nem vallott Kaiser Edére és ezt Kiglics Attila is tudta. Minden egyes esetben a követelés történt előbb, Csepelen is lelőhettek volna bárkit még mielőtt elkérik a pénzt. Az ítélet nem foglalkozik azzal, hogy mi lehetett annak az oka, hogy a pénz megszerzése előtt lelőtték az ott tartózkodókat. A biztonsági őrről ellenállása nem valószínű, hogy akkora hatást váltott ki, hogy mindenkit meg kellett volna ölni, és ha le is lőtték az őrt, akkor sem biztos, hogy a többi személyre is tüzet kellett volna nyitni. A bíróság lényegében elfogadta a vád álláspontját és (a bírósági confirmation bias tipikus példaként) meg sem próbált olyan bizonyítást lefolytatni, ami esetlegesen cáfolta volna a vádirati tényállást (például felismerésre bemutatás a biztonsági őrről teremtete vonatkozásában).

Hajdú Lászlót a nyomozati szakban Kiglics Attila nevezte meg mint Kaiser Ede egyik lehetséges társát Mór kapcsán. Az ő szerepe azonban sem a vádiratban, sem az első, sem a másodfokú ítéletben nem volt tisztázott. Kezdetben elkövetőként, majd fegyvert szolgáltató csendestársként minősítették Hajdút. A tanúk Kaiser Edét ismerték fel (?) az ajtóban, vagyis Hajdú László nem lehetett az a férfi, aki elküldte az embereket. Arra pedig nincs semmilyen bizonyíték, hogy a bankfiókban ő lövöldözött volna. Az elsőfokú bíróság nem találta bizonyítottnak azt, hogy Hajdú László fegyvereket adott volna át Kaiser Edének, de azt sem, hogy volt egy harmadik, ismeretlenül maradt társ is. Egyértelmű, hogy Kaiser Edén kívül kellett, hogy legyen még valaki a bankban, hiszen egyszerre ölni és eltessékelné az embereket nem lehetett. Az ítélet nem cáfolja és nem is erősíti meg, hogy Hajdú Lászlónak bármilyen köze lett volna a móri bankrabláshoz. A bizonyíték nem más volt ellene, minthogy ez időben rendelkezett egy vagy több Skorpió típusú lőfegyverrel, amihez hasonlóval követték el a rablást. Emellett ellene szólt még Kiglics Attila vallomása, miszerint Hajdú László Kaiser Edével követett el bűncselekményeket.

Hajdú László vonatkozásában a bíróság már kételkedőbb volt, mint Kaiser Edénél: *„Abban az esetben ugyanis, ha a szóban forgó lőfegyvert valamely bűncselekmény elkövetésénél már használta volna, úgy egyrészt szükségtelen utólagosan próbálövéseket leadni, hiszen a fegyver egyszer már bebizonyította, hogy működőképes.”* (Fővárosi Bíróság, 2004). Az ítélet szerint egy másik lehetőség volt, hogy Hajdú László egy újonnan beszerzett fegyvert ellenőrzött

le azért, hogy lássa, valóban működik-e. Ami nagyon lényeges a fegyverek szempontjából, és lényeges fordulat lehetett volna a nyomozás tekintetében, az a hátra maradt hüvely, illetve hüvelyek. Ilyen azonban nem volt, mivel Hajdú László valószínűleg összeszedte azokat.

Összegezve elmondható, hogy Hajdú bűnössége csak a fegyverek szolgáltatására terjedhetett ki, különös tekintettel arra, hogy végül Hajdú Lászlónak igen erős alibije volt az elkövetés idejére, mivel egy ikerházban lakott, amelynek rá eső részét el akarta adni, és éppen az elkövetés napján beszélt telefonon a vevőjelölttel. Az azonban, hogy ezzel teljesen megdölt Kiglics Attila vallomása (mí-szerint Kaiser Ede és Hajdú László együtt követték el a bűncselekményt), nem változtatott a bíró azon meggyőződésén, hogy Kaiser Ede bűnös. Sem azt nem próbálták tisztázni, hogy ebben az esetben kivel követte el a bűncselekményt, sem azt az ellentmondást nem oldották fel, hogy ha Hajdú László egyáltalán nem vett részt az elkövetésben, akkor miért kellett volna őt és a barátnőjét is megölni.

A bíróság meg sem próbálta tisztázni az ellentmondásokat, például:

- Mit csináltak közel harminc percig az elkövetők a bankban, miközben Kaiser Ede minden bűncselekménynél nagyon gyorsan távozott a helyszínről?
- Az elkövetők a kamerát lefűjták, a számítógépes modemet szétaposták, ami szintén nem vallott Kaiser Edére.
- Miért csak ilyen kevés összeggel távoztak, ha a vádirat szerint Kaiser Ede 50–60 milliós forgalmat figyelt meg? (Az elkövetők közel 7 400 000 forintot vittek el, a pénz nagy részét a páncélszekrényben hagyták.)

Külön érdekesség a nyomozás során vallomást tevő tanúk szerepe a bíróságon. A bíróságon és a nyomozati szakban tett vallomások között nem kevés idő telt el. Az ember memóriája tompul, és nemhogy évekre visszamenőleg alig emlékszik, sokszor még hónapok után is homályosak tudnak lenni bizonyos emlékek. A legtöbb tanú ehhez képest nemhogy az elsőfokú bíróság előtt is fenn-tartotta vallomását, de például a hatóságot értesítő apuka a bíróságon még ki is egészítette a korábbi vallomását a következőkkel az elsőfokú ítélet szerint: „*A Bank bejáratától jobb kéz felé ment, majd amikor visszafordult látta, hogy a bank bejáratí ajtaja kinyílik és onnan táskát dobna ki, majd ismerete szerint Kaiser Ede volt az, aki kilépett először.*” [...] *A tanú elmondása szerint látta azt is, hogy Kaiser Ede a jobb kezével zárta be az ajtót és zsebre tette azt a kulcsot, amivel bezárt.*” (Fővárosi Bíróság, 2004).

Az ítélet szerint tehát konkrétan Kaiser Edét nevesíti a tanú, elkövetőként tartja számon, és fel sem merült benne kétely arra vonatkozóan, hogy esetleg más látott távozni a bankból. Ez már egyértelmű torzítás, hiszen a tanú nem tudhatta, hogy Kaiser Edének hívják az elkövetőt, csak a vádlott nevéből azonosította őt.

Azzal már egyáltalán nem foglalkozott a bíróság, hogy a tanú határozottan látta, hogy Kaiser Ede jobb kézzel zárja be az ajtót. Kaiser Ede azonban balkezes volt, ami nem zárja ki, hogy jobb kézzel zárjon be egy ajtót, de kevésbé valószínű, hogy az ügyetlen kezét használta volna egy ilyen veszélyes szituációban. A bíróság természetesen a confirmation bias miatt ezt teljesen figyelmen kívül hagyta.

Az átutalást leadó tanú is fenntartotta vallomását. A bíróság előtt elmondta, hogy akit látott a bank bejáratánál, 15 cm-rel volt magasabb nála. Kaiser Ede 178 cm magasságú, míg az említett tanú 170 cm körül volt, de a bíróság ezt sem akarta ellenőrizni, a szembesítést nem rendelte el, pedig abból könnyen megállapítható lehetett volna, hogy Kaiser Ede magassága megfelel-e a tanú által látott személlyel. Nyilvánvalóan azért nem volt hajlandó a bíróság elrendelni ezt a szembesítést, mert félő volt, hogy annak eredménye ellentmond a vádirati történeti tényállással.

A nyomozati szakban Kaiser Ede móri barátnőjének az apja arra a kérdésre, hogyan képzelte a rablásokat Kaiser Ede, így válaszolt: „*Ők 5 perc alatt kinyírnak mindenkit és megszerzik a pénzt.*” (Fővárosi Bíróság, 2004). Ez a vallomás is azt támasztja alá, hogy az elkövetés módja teljesen más volt, mint ami Kaiser Edére jellemző volt, de ezt sem vette figyelembe a bíróság. Ugyanakkor az is igaz, hogy a tárgyaláson már a tanú arra az állításra nem emlékezett pontosan, hogy Kaiser Ede azt mondta neki, hogy öt perc alatt kinyírnak mindenkit. Más kérdés, hogy ebben az esetben nem hangzott el a bíróság részéről a szokásos mondat („Lehet, hogy a nyomozás során még jobban emlékezett?”), mivel ez a kijelentés nem volt beilleszthető a bíróság által követett koncepcióba.

Meglepő, de Kaiser Edének volt alibije a móri bankrablás idejére. Egyik korábbi barátnője, akivel két évig voltak együtt, igazolta Kaiser Edét. Nemcsak a lány, de annak szülei is kiálltak mellette. Mindhárom személy vallomást tett a nyomozati és a bírósági szakban is. 2002. május 9-én még együtt jártak, és azt a napot is együtt töltötték, csak május 21-én szakítottak. A lány elmondása szerint aznap nem ment iskolába, és az egész napot együtt töltötték, a lány pedig egész héten otthon volt. Azon a napon 9:00–10:00 óra tájban keltek fel, majd 13:00–14:00 óra körül vasaltatni mentek, délben otthon ebédeltek, a lány krumplis tésztát főzött. Ezt a vallomását mindkét szakban fenntartotta. Az első ellentmondás ott adódott, hogy az igazolásai szerint csak 9-én maradt odahaza, a többi napon részt vett a tanításokon. A következő gond, ami fontos volt, hogy miért csak három hónap után jelentkezett Kaiser Ede alibijével? A harmadik pedig a telefonja, amely ezen a napon többször is fellepett a csepeli átjárás-atornyra. Ezek a hiányosságok okot adhattak arra, hogy a bíróság azt a következtetést vonja le, miszerint a lány hamisan tanúzik, hiszen túl sok ellentmondás merült fel a vallomása kapcsán. Tehát nem azt nézték, hogy ténybelileg

alátámasztja Kaiser Ede alibijét, hanem azt a következtetést vonták le, hogy ha nem minden részletében helytálló a vallomás, akkor az egész hamis.

A lány szüleinek vallomásában még nagyobb bizonytalanság adódott. Arra azonban mindketten emlékeztek, hogy Kaiser Ede éppen krumplis tésztát evett, amikor elmentek a lányukhoz. Érdekes, hogy a fejezet elején említett confirmation bias annak ellenére meghatározta a bíró mérlegelését, hogy egymástól függetlenül minden tanú emlékezett az ebédre.

A családtól teljesen független személy is alátámasztotta Kaiser Ede alibijét. Ez a személy az, akihez a lánnyal vasaltatni vitte a ruháját. A vasalónővel, akinek a lányával járt korábban Kaiser Ede, nagyon jó viszonya volt, gyakran ment hozzá nadrágot vagy inget vasaltatni. A nő híváslistája szerint 14:05 perckor hívta Kaiser Edét. Az időtényező azért lényeges, mivel a bankrablást délben követték el, és fontos, hogy Kaiser Ede a délutánt hol töltötte. Kaiser Ede a lánnyal volt 13:00 órakor, majd ezután valamikor elindultak, és 14:00 óra előtt 20–25 perccel érkeztek meg a vasalónőhöz. A vallomás szerint 14:00 óra előtt pár perccel távoztak, és ezt követően a nő hívta Kaiser Edét 14:05 perckor.

A telefonhívások, az átjátszótoronyra fellépések, a kiállított számla mind igazolták Kaiser Ede alibijét, ennek ellenére a bíróság azokat nem vette figyelembe.

További negatív nyom volt, hogy a helyszínen talált DNS-ek közül egyik sem volt köthető Hajdú Lászlóhoz vagy Kaiser Edéhez. Az ujjnyom tekintetében sem vezetett eredményre a kutatás, pedig az elkövetők közül az ajtóban álló személy közel 30 percig időzött a bejáratnál, így éppen elég időt töltött el ahhoz, hogy esetlegesen bármilyen nyomot hagyjon maga után. Az elsődleges nyomforrás így az ajtó volt ebben a tekintetben. Az ajtót is teljes egészében átvizsgálták a technikusok, de olyan használható ujjnyomot nem találtak rajta, amely igazolta volna Kaiser Ede jelenlétét Móron. Márpedig, ha tényleg Kaiser Ede állt a bankfiók ajtajában, több alkalommal megfogta a kilincset, amikor kinyitotta az ajtót az oda érkező ügyfeleknek, akik a büntetőeljárásban felismerő tanúként közreműködtek, így ujjnyomát és DNS-ét azonosítani kellett volna. A tanúk egyike sem számolt be kesztyű viseléséről, ami feltűnő lett volna egy biztonsági őrön. Az első tanú pedig látta azt is, ahogyan bezárta az ajtót, ami viszont a kilincs megérintésével járt. Az is elképzelhetetlen, hogy ha Kaiser Ede ilyen hosszú ideig valóban ott állt az ajtóban, akkor nem maradt ott semmilyen szag vagy egyéb biológiai maradvány sem. Ezt a számtalan negatív nyomot valószínűleg éppen a confirmation bias miatt nem értékelte a bíróság. Kaiser Ede egyébként alávetette magát egy poligráfos vizsgálatnak is, egy feltétellel: csak Mórról kérdezik. A poligráf eredménye szerint igazat mondott, hogy nem volt jelen Móron az elkövetés idején, s nem ő követte el a móri bankrablást. Ha a bíróság a bizonyítékokat tényleg egyenként és összességükben értékelte volna,

akkor már önmagában a híváslistát egyértelmű alibinek kellett volna tekinteni Kaiser Ede esetében. Az bizonyítást nyert, hogy Kaiser Ede telefonja az elkövetés napján nem volt Mór közelében, nem lépett fel a móri átjátszótoronyra. A vasalónő viszont beszélt vele, tehát nála volt a telefon (nem lehetett az az érv, hogy telefon nélkül ment el és azért nem lépett fel a móri toronyra a készülék). Még egy személy tett említést arról, hogy aznap 11:00 óra tájékán telefonált Kaiser Edével, de az ő vallomását sem értékelték.

Összegzés

A móri bankrablás ügyében egyetlen tanú, Kiglics Attila vallomása döntő tanúvallomásnak bizonyult, hiszen általa egy olyan vonal indult el a nyomozás és az ítélkezés kapcsán, amely éppen a confirmation bias miatt nem az elkövetőket juttatta a rácsok mögé. A vallomás alapján egy olyan koncepciót alakítottak ki, amellyel szemben hiába merültek fel ellentétes bizonyítékok, azokat figyelmen kívül hagyták.

A confirmation bias hatása ellen a szakirodalomban számos módszert dolgoztak ki, ezeket az alábbiakban felsoroljuk.

1. Szervezeti szintű megelőzés.

- Független ellenőrzési mechanizmusok: a nyomozati és vádelőkészítési folyamat során célszerű olyan külső, az ügyben közvetlenül nem érintett jogász vagy nyomozó bevonása, aki a meglévő bizonyítékokat kritikai szempontból elemzi („devil’s advocate” módszer), ami arra kényszeríti a nyomozó hatóságot és az ügyészséget, hogy az alternatív magyarázatokat is mérlegelje.
- Vak eljárások alkalmazása: a kriminalisztikai és szakértői vizsgálatok során a „vak” vagy „dupla vak” módszerek minimalizálhatják a kontextuális információk torzító hatását (például ujjnyom- vagy DNS-azonosításkor a vizsgálatot végző szakértő ne ismerje a gyanúsított személyazonosságát, a bűncselekmény részleteit vagy a nyomozati verziót).
- Rotációs rendszer: hosszabb távú nyomozásokban célszerű a nyomozók, ügyészek és szakértők időszakos rotációja, hogy az egyoldalú verziókhoz való ragaszkodást csökkentsék.

2. Eljárási szintű megelőzés.

- Alternatív forgatókönyvek kötelező vizsgálata: a bűnügyek értékelése során – akár a nyomozás, akár a tárgyalás szakaszában – elő kell írni az alternatív verziók hivatalos vizsgálatát.

- Bizonyítékok minőségi (nem csak mennyiségi) értékelése: nem a bizonyítékok száma, hanem relevanciája és megbízhatósága a lényeg.
- Nyílt kérdések preferálása kihallgatások során: a tanúk, sértettek és gyanúsítottak kihallgatásánál kerülni kell a szuggesztív kérdéseket.

3. Személyes szintű megelőzés.

- Kognitív tudatosság növelése: a nyomozók, ügyészek, bírák, szakértők képzése során a pszichológiai torzításokról, így a confirmation biasról szóló ismereteket kötelezően be kell építeni, mivel már a torzítások tudatosítása is csökkenti azok hatását.
- Saját álláspont megkérdőjelezésének gyakorlása: a döntéshozóknak rendszeresen gyakorolniuk kell az úgynevezett „consider-the-opposite” technikát, amelynek során szisztematikusan keresnek érveket a saját feltételezésük ellen.
- Objektív értékelő listák használata: a bizonyítékok értékeléséhez előre meghatározott, standardizált ellenőrzőlisták csökkenthetik az intuíciora és előítéletekre épülő döntéseket.

4. Technológiai eszközök.

- Mesterségesintelligencia-alapú ellenőrző rendszerek: a mesterséges intelligencia képes az emberi feldolgozásnál nagyobb mennyiségű bizonyíték objektív, statisztikai alapú értékelésére (fontos azonban, hogy az algoritmusok transzparens módon működjenek és ne hozzanak létre új torzításokat).
- Adatbázisok összevetése több forrásból: a kriminalisztikai adatbázisok (DNS, ujjnyomat, ballisztikai adatok) több forrásból történő összevetése csökkenti annak esélyét, hogy egyetlen, téves adatbázis-azonosítás determinálja a nyomozás irányát.

A confirmation bias a büntető igazságszolgáltatás egyik legjelentősebb, ugyanakkor sokáig alábecsült kockázati tényezője. Az elméleti pszichológiai kutatások és a kriminológiai tapasztalatok egyaránt azt mutatják, hogy az emberek hajlamosak olyan információkat keresni, értelmezni és emlékezetben tartani, amelyek megerősítik korábbi feltételezéseiket, miközben alábecsülik vagy figyelmen kívül hagyják az ellentmondó adatokat. Ahogyan Fenyvesi Csaba is hangsúlyozza rendszeresen az előadásain: „Mindenre kell gondolni, és még azon felül is”. Ez a torzítás a büntetőeljárás minden szereplőjénél megjelenhet a nyomozó hatóságoktól az ügyészségen és a bíróságokon át a szakértőig és tanúig. A confirmation bias nem szüntethető meg teljesen, de hatása jelentősen mérsékelhető szervezeti, eljárási, személyes és technológiai intézkedések összehangolt alkalmazásával. A magyar igazságszolgáltatásban a nemzetközi jó gyakorlatok átvételével és adaptálásával reális esély van a hibás ítéletek számának csökkentésére.

A móri bankrablás tanulsága az, hogy a confirmation bias elleni küzdelem nem kizárólag jogszabály-módosítás kérdése, hanem kultúraváltás is a jogalkalmazásban. Ehhez szükség van a szereplők folyamatos képzésére, a bizonyítási gyakorlat tudatos reformjára, és arra, hogy a büntető igazságszolgáltatás minden szintjén valóban érvényesüljön az ártatlanság védelme és kétely esetén a vádlott javára történő döntés elve. Csak így érhető el, hogy a jövőben ne ismétlődjenek meg olyan súlyos tévedések, mint a móri ügyben.

Felhasznált irodalom

- Anderson, C. A., & Kellam, K. L. (1992). Belief perseverance, biased assimilation, and covariation detection: The effects of hypothetical social theories and new data. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(5), 555-563. <https://doi.org/10.1177/0146167292185005>
- Arkes, H. R., & Blumer, C. (1985). The psychology of sunk cost. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 35(1), 124-140. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(85\)90049-4](https://doi.org/10.1016/0749-5978(85)90049-4)
- Bicsérdi A. (2012). *A döntő tanúvallomás kettős szerepe a Móri ügy kapcsán*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem.
- Bicsérdi A. (2013). A döntő tanúvallomás kettős szerepe a Móri ügy kapcsán. *Magyar Bűnüldöző*, (1-2), 28-58.
- Bieber, P. (2012). Measuring the impact of cognitive bias in fire investigation. *Proceedings of the International Symposium on Fire Investigation Science and Technology*. Presented at the International Symposium on Fire Investigation Science and Technology. University of Maryland.
- Boston Bar Association (2009). *Getting It Right: Improving the Accuracy and Reliability of the Criminal Justice System in Massachusetts (Task Force Report)*. Boston Bar Association, december de 2009.
- Brown, R., & Kulik, J. (1977). Flashbulb memories. *Cognition*, 5(1), 73-99.
- Burke, A. S. (2006). Improving prosecutorial decision making: Some lessons of cognitive science. *William & Mary Law Review*, 47(5), 1587-1632. <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol47/iss5/3>
- de Keijser, J. W., & van Koppen, P. J. (2007). Paradoxes of proof and punishment: Psychological pitfalls in judicial decision making. *Legal and Criminological Psychology*, 12, 189-205. <https://doi.org/10.1348/135532506X11872>
- Dror, I. E. (2020). Cognitive and human factors in expert decision making: Six fallacies and the eight sources of bias. *Analytical Chemistry*, 92(12), 7998-8004. <https://doi.org/10.1021/acs.analchem.0c00704>
- Dror, I. E. (2025). Biased and biasing: The hidden bias cascade and bias snowball effects. *Behavioral Sciences*, 15(4), 490. <https://doi.org/10.3390/bs15040490>

- Dror, I. E., & Cole, S. A. (2010). The vision in “blind” justice: Expert perception, judgment, and visual cognition in forensic pattern recognition. *Psychonomic Bulletin & Review*, 17(2), 161-167. <https://doi.org/10.3758/PBR.17.2.161>
- Dror, I. E., & Hampikian, G. (2011). Subjectivity and bias in forensic DNA mixture interpretation. *Science & Justice*, 51(4), 204-208. <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2011.08.004>
- Dror, I. E., & Kukucka, J. (2021). Linear Sequential Unmasking-Expanded (LSU-E): A general approach for improving decision making as well as minimizing noise and bias. *Forensic Science International: Synergy*, 3, 100161. <https://doi.org/10.1016/j.fsisy.2021.100161>
- Dror, I. E., Charlton, D., & Péron, A. E. (2006). Contextual information renders experts vulnerable to making erroneous identifications. *Forensic Science International*, 156(1), 74-78. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2005.10.017>
- Dulai P. (2020). A médiaerőszak által belobbantott tűz – Egy szexuális indítékból elkövetett sorozatgyilkosság kriminálpszichológiai szemszögből. *Belügyi Szemle*, 68(2), 103-113. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.2.7>
- Fázi L. (2023). Hűs év fegyház helyett felmentés – Avagy a bűnösség rejtett vélelmének jelentősége az ítélezésben. *Büntetőjogi Szemle*, 15(2), 12-20.
- Fenyvesi Cs. (2014). A justizmordhoz vezető kriminalisztikai hibák. *Belügyi Szemle*, 64(3), 30-59. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2014.v62.i3.pp30-59>
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford University Press. <https://doi.org/10.1515/9781503620766>
- Findley, K. A., & Scott, M. S. (2006). The multiple dimensions of tunnel vision in criminal cases. *Wisconsin Law Review*, 25(2), 291-397.
- Fletcher, C. (2006). *Every Contact Leaves a Trace: Crime Scene Experts Talk About Their Work from Discovery Through Verdict*. St. Martin's Press.
- Herke Cs. (2021). Ártatlanul elítélve – A móri bankrablás tanulságai. *Erdélyi Jogélet*, (3), 77-85. <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2021.03.06>
- Herke, Cs. (2025). In the trap of certainty: the role of confirmation bias in criminal justice. *Anuario de la Facultad de Derecho*, (41), 1-24. <https://doi.org/10.17398/2695-7728.41.2383>
- Hirt, E. R., & Markman, K. D. (1995). Multiple explanation: A consider-an-alternative strategy for debiasing judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(6), 1069-1086. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.6.1069>
- Kahneman, D., & Frederick, S. (2002). Representativeness revisited: Attribute substitution in intuitive judgment. In Gilovich, T., Griffin, D., & Kahneman, D. (Eds.), *Heuristics and Biases: The Psychology of Intuitive Judgment* (pp. 49-81). Cambridge University Press.
- Kassin, S. M., Dror, I. E., & Kukucka, J. (2013). The forensic confirmation bias: Problems, perspectives, and proposed solutions. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 2(1), 42-52. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2013.01.001>
- Kerstholt, J. H. & Eikelboom, A. R. (2007). Effects of Prior Interpretation on Situation Assessment in Crime Analysis. *Journal of Behavioral Decision Making*, 20(5), 455-465. <https://doi.org/10.1002/bdm.570>

- Klayman, J., & Ha, Y.-W. (1987). Confirmation, disconfirmation, and information in hypothesis testing. *Psychological Review*, 94(2), 211-228. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.94.2.211>
- Kovács L. (2009). *A Mór megtette*. Korona.
- Kunda, Z. (1990). The case for motivated reasoning. *Psychological Bulletin*, 108(3), 480-498. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.480>
- Lidén, M., Gräns, M., & Juslin, P. (2018). Self-correction of wrongful convictions: Is there a “system-level” confirmation bias in the Swedish legal system’s appeal procedure for criminal cases? Part I. *Law, Probability and Risk*, 17(4), 311-336. <https://doi.org/10.1093/lpr/mgy018>
- Mészáros B. (2021). A kriminalisztika hipotézisei. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1771-1781. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.6>
- Mosteller, R. P. (2007). The Duke Lacrosse Case, Innocence, and False Identifications: A Fundamental Failure to “Do Justice. *Fordham Law Review*, 76, 1337-1412. <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol76/iss3/6>
- Mullin, C. (1997). *Error of Judgment: The Truth About the Birmingham Bombings*. The Mercier Press.
- Nakhaeizadeh, S., Dror, I. E., & Morgan, R. M. (2014). Cognitive bias in forensic anthropology: Visual assessment of skeletal remains is susceptible to confirmation bias. *Science & Justice*, 54(3), 208-214. <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2013.11.003>
- Neisser, U. (1976). *Cognition and reality: Principles and implications of cognitive psychology*. W. H. Freeman.
- Nemeth, C. J., Brown, K., & Rogers, J. (2001). Devil’s advocate versus authentic dissent: Stimulating quantity and quality. *European Journal of Social Psychology*, 31(6), 707-720. <https://doi.org/10.1002/ejsp.58>
- Nickerson, R. S. (1998). Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises. *Review of General Psychology*, 2(2), 175-220. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.2.175>
- O’Brien, B. (2009). Prime suspect: An examination of factors that aggravate and counteract confirmation bias in criminal investigations. *Psychology, Public Policy, and Law*, 15(3), 315-334. <https://doi.org/10.1037/a0016908>
- Ross, L., Lepper, M. R., & Hubbard, M. (1975). Perseverance in self-perception and social perception: Biased attributional processes in the debriefing paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32(5), 880-892. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.32.5.880>
- Saks, M. J., Risinger, D. M., Rosenthal, R., & Thompson, W. C. (2003). Context effects in forensic science: A review and application of the science of science to crime laboratory practice in the United States. *Science & Justice*, 43(2), 77-90. [https://doi.org/10.1016/S1355-0306\(03\)71747-X](https://doi.org/10.1016/S1355-0306(03)71747-X)
- Schmittat, S. M., Englich, B., Sautner, L., & Velten, P. (2021). Alternative stories and the decision to prosecute: an applied approach against confirmation bias in criminal prosecution. *Psychology, Crime & Law*, 28(6), 608-635. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2021.1941013>
- Szabó L. (1980). *13 bíró emlékezik*. Táncsics.

- Thompson, W. C. (2009). Painting the target around the matching profile: The Texas sharpshooter fallacy in forensic DNA interpretation. *Law, Probability and Risk*, 8(3), 257-276. <https://doi.org/10.1093/lpr/mgp013>
- Tremmel F., Fenyvesi Cs., & Herke Cs. (2005). *Kriminalisztika – Tankönyv és atlasz*. Dialóg Campus.
- Usher, G. (1990). UK Commentary: The Guildford Four: English Justice and the Irish Community. *Race & Class*, 31(3), 81-98. <https://doi.org/10.1177/030639689003100305>
- Weinberg, S. (2012). Seeing is Believing, *The American Prospect*, 27 de noviembre de 2012. Accedido el 22 de enero de 2024. <https://prospect.org/justice/seeing-believing/>
- Wells, G. L., Small, M., Penrod, S., Malpass, R. S., Fulero, S. M., & Brimacombe, C. A. E. (1998). Eyewitness identification procedures: Recommendations for lineups and photospreads. *Law and Human Behavior*, 22(6), 603-647. <https://doi.org/10.1023/A:1025750605807>
- Wells, G. L., Wilford, M. M., & Smalarz, L. (2013). Forensic science testing: The forensic filler-control method for controlling contextual bias, estimating error rates, and calibrating analysts' reports. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 2(1), 53-55. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2013.01.004>

A cikkben található online hivatkozások

URL1: A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2024. évi tevékenységéről. <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2025/08/orszaggyulesi-beszamolo-az-ugyeszseg-2024-i-tevenysegrol.pdf>

Alkalmazott jogszabályok

Fővárosi Bíróság 4.B.343/2004/43. számú ítélete

Fővárosi Főügyészség, NF. 8853/2002/256-I. számú vádirata

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Herke Cs., & Bicsérdi A. (2026). A confirmation bias szerepe a büntetőeljárásban: a móri bankrablás tanulságai. *Belügyi Szemle*, 74(8), 2065–2105. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i8.pp2065-2105>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A tanulmány a Pécsi Tudományegyetem 001_2025_PTE_RK/5. sz. pályázatának támogatásával készült.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Herke Csongor, aki a herke.csongor@ajk.pte.hu e-mail címen érhető el.